

جمهوری اسلامی ایران
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی
معاونت رفاه اجتماعی

مجموعه گزارش‌های فقر

پایش فقر در سال ۱۴۰۰

۱۱۹

تهیه شده در
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی
معاونت رفاه اجتماعی
دفتر مطالعات رفاه اجتماعی

پاییز ۱۴۰۱

بسم الله الرحمن الرحيم

مجموعه گزارش های فقر

پایش فقر در سال ۱۴۰۰

تهیه شده در:

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

معاونت رفاه اجتماعی

دفتر مطالعات رفاه اجتماعی

پاییز ۱۴۰۱

اللَّهُ اللَّهُ فِي الطَّبَقَةِ السُّفْلَى مِنَ الَّذِينَ لَا حِيلَةَ لَهُمْ،
خدا را خدا را در طبقه پایین اجتماع، از آنان که راه چاره ندارند،
مِنَ الْمَسَاكِينِ وَالْمُحْتَاجِينَ وَأَهْلِ الْبُؤْسَى وَالزُّمْنَى،
و از کارافتادگان و نیازمندان و دچارشدگان به زیان و سختی و صاحبان امراضی که از پا
درآمده‌اند،
فَإِنَّ فِي هَذِهِ الطَّبَقَةِ قَائِعًا وَمُعْتَرًا.
در میان اینان کسانی هستند که روی سؤال و اظهار حاجت دارند و کسانی که عفت نفسشان
مانع از سؤال است.
وَاحْفَظْ لِلَّهِ مَا اسْتَحْفَظَكَ مِنْ حَقِّهِ فِيهِمْ.
بنابراین آنچه را که خداوند در مورد آنان از حفظ حقوق از تو خواسته به حفظ آن پرداز.
امام علی (ع) (فرازهایی از نامه ۵۳ نهج البلاغه)

پایش فقر در سال ۱۴۰۰

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت رفاه اجتماعی، دفتر مطالعات رفاه اجتماعی
نویسنده: سیدهای موسوی نیک، زهرا کاویانی، محمدصابر پهلوان
همکاران: ابوالحسن والی‌زاده، سهند قاری زاده، مهدی امینی راد، زهرا شهیدی
ناظر علمی: داریوش ابوحمره
ناظر اجرایی: مریم واحدی
صفحه آرا: پیمان مقدم
ویراستار: ایمان نظری صیاد
کلمات کلیدی: پایش فقر، تحلیل متغیرهای کلان، عوامل موثر بر افزایش فقر، خط فقر، نرخ
فقر، هزینه‌های مصرفی، سهم خوراک از کل هزینه‌ها، وضعیت معیشت فقرا
پاییز ۱۴۰۱

تمام حقوق اثر برای وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی محفوظ است.
نشانی: خیابان آزادی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت رفاه اجتماعی، دفتر مطالعات رفاه اجتماعی
تلفن: ۶۴۴۹۲۸۴۳ فاکس: ۶۴۴۹۲۶۳۷

فهرست

خلاصه مدیریتی	۷
۱- بهبود وضعیت معیشت متوسط ایرانیان در سال ۱۴۰۰	۷
۲- عدم بهبود محسوس در رفاه گروه‌های پایین درآمدی	۸
مقدمه	۱۱
۱. تحولات اقتصاد کلان	۱۲
۱-۱. تورم	۱۲
۲-۱. رشد اقتصادی و درآمد سرانه	۱۵
۳-۱. اشتغال و بیکاری	۲۲
۴-۱. جمع بندی از وضعیت اقتصاد کلان	۲۴
۲. تحولات فقر	۲۶
۱-۲. خط فقر	۲۶
۲-۲. نرخ فقر	۳۱
۳-۲. تغییر در هزینه‌های خانوار	۳۲
۴-۲. میزان مصرف کالاهای اساسی	۳۵
۵-۲. پایش شاخص‌های رفاهی خانوار بر اساس پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان	۳۷
۶-۲. پایش وضعیت رفاهی با استفاده از تغییرات وضعیت مصرف	۳۸
۷-۲. رتبه بندی محروم‌ترین مناطق	۴۰
۳. جمع بندی و نتیجه‌گیری	۴۳
منابع	۴۵
پیوست‌ها	۴۶
پیوست الف) مصرف گوشت مرغ و گوشت قرمز	۴۶
پیوست ب) شواهدی مبنی بر کفایت شاخص «سهم خوراک از کل هزینه‌ها» در تحلیل فقر	۴۷

خلاصه مدیریتی

بر اساس تبصره ۴ ماده ۲ آیین نامه چتر حمایتی وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی مکلف است تا در شش ماهه‌ی اول هر سال، گزارشی از وضعیت خط و نرخ فقر و گروه‌های مختلف درآمدی منتشر کند. در حال حاضر یکی از بهترین منابع داده‌ای برای محاسبه‌ی خط و نرخ فقر، داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران است که با توجه به تکافوی نمونه و سابقه‌ی طولانی در تولید داده، از ظرفیت مناسبی برای مطالعات در حوزه‌ی رفاه خانوار برخوردار است. این داده‌ها به طور معمول در فاصله‌ی زمانی ۵ تا ۸ ماه از پایان هر سال منتشر می‌شوند و از این رو امکان محاسبه‌ی خط و نرخ فقر برای سال گذشته قبل از این بازه‌ی زمانی میسر نیست. همچنین این امکان وجود دارد که از سایر داده‌های موجود نیز برای برآورد خط فقر و همچنین تغییرات وضعیت معیشت خانوار، استفاده کرد. به همین منظور معاونت رفاه اجتماعی، با استفاده از سه مجموعه داده‌ی هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران، داده‌های شبکه اطلاعات پرداخت کشور (شاپرک) و پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان، برای ارائه‌ی تصویری از وضعیت معیشت ایرانیان در سال ۱۴۰۰ استفاده کرده است. در حقیقت از داده‌ی هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران برای محاسبه‌ی خط و نرخ فقر در سطوح مختلف شهری، روستایی و استانی استفاده شده و از دو پایگاه داده‌ی دیگر نیز به منظور تکمیل بررسی وضعیت معیشتی خانوارها به خصوص در سطح استان و شهرستان استفاده می‌شود.

برآوردها نشان می‌دهد که خط فقر در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد حدود ۵۰ درصدی داشته و به عدد ۱ میلیون و ۶۸۲ هزار تومان سرانه در ماه رسیده که بر این اساس خط فقر یک خانوار سه و چهار نفره به ترتیب ۳ میلیون و ۷۰۰ و ۴ میلیون و ۵۴۱ هزار تومان خواهد بود.

شایان ذکر است که آخرین اعداد خط و نرخ فقر بر اساس آخرین داده‌های موجود، برای سال ۱۴۰۰ بوده و خط فقر برای سال ۱۴۰۱ بر اساس برآوردها به طور متوسط در کل کشور به طور سرانه ۲ میلیون و ۸۵۰ هزار تومان و برای خانوار چهارنفره در حدود ۷ میلیون و ۷۰۰ هزار تومان است. این عدد برای خانوار چهارنفره و سه نفره در شهر تهران به ترتیب برای سال ۱۴۰۱ در حدود ۱۴/۷ و ۱۱/۹ میلیون تومان برآورد می‌شود.

با رشد شدید خط فقر طی ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸، نرخ فقر از ۱۹ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۳۱ درصد در سال ۱۳۹۹ رسید، اما در سال ۱۴۰۰ نرخ فقر مقداری کاهش را نشان داده و به حدود ۳۰ درصد رسیده است. به این معنا که در سال ۱۴۰۰، ۳۰ درصد از جمعیت کشور معادل ۲۵ میلیون و ۵۶۰ هزار نفر زیر خط فقر قرار دارند.

مهم‌ترین عامل اثرگذار بر وضعیت معیشت خانوار، تحولات اقتصاد کلان طی یک دهه‌ی گذشته و به خصوص در سال‌های اخیر بوده است. نگاهی به متغیرهای اقتصاد کلان دو دلالت بسیار مهم بر وضعیت معیشت ایرانیان در سال ۱۴۰۰ دارد، اول افزایش نسبی و جزئی رفاه متوسط ایرانیان در سال ۱۴۰۰ و دوم عدم بهبود وضعیت معیشت متوسط خانوارهای زیر خط فقر در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹.

۱- بهبود وضعیت معیشت متوسط ایرانیان در سال ۱۴۰۰

در سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶ نرخ تورم از ثبات نسبی برخوردار بود نرخ تورم در این سال‌ها به طور متوسط سالیانه (نقطه

به نقطه) ۱۰٫۲ درصد بوده است. از زمستان ۱۳۹۶ با تغییر در انتظارات تورمی به علت احتمال تغییر در مناسبات بین‌المللی و افزایش نسبی قیمت دارایی‌ها از جمله دلار، نرخ تورم رو به افزایش گذاشت و با خروج آمریکا از برجام در اردیبهشت ۱۳۹۷، شدت گرفت. همان‌طور که در نمودار ۲ مشخص است، بالاترین نرخ تورم نقطه به نقطه در اردیبهشت ۱۳۹۷ و برابر با ۵۲٫۱ درصد بوده است. نرخ تورم در سال ۱۳۹۸ روند رو به کاهش داشت، اما در سال ۱۳۹۹ با کاهش شدید درآمدهای نفتی و رشد پایه پولی و نقدینگی (به علت کسری بودجه دولت و سیاست‌های حمایتی کرونا) مجدداً رو به افزایش گذاشت. در کنار تورم‌های بالا و افزایش هزینه‌های زندگی، رشدهای اقتصادی منفی باعث شده است تا درآمد جدیدی متناسب با افزایش هزینه‌ها ایجاد نشود به طوری که درآمد سرانه ایرانیان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۰ در حدود ۳۴ درصد کاهش داشته است. سال ۱۴۰۰ با تورم بالا آغاز شد اما در ماه‌های انتهایی سال روند کاهشی داشت. با این حال با وجود کاهش تورم در سال ۱۴۰۰ همچنان نرخ تورم در اقتصاد ایران بسیار بالاتر از روندهای بلندمدت آن قرار داشته و اقتصاد در وضعیت ناپایداری قرار دارد. باز دست رفتن حدود ۱ میلیون شغل در سال ۱۳۹۹ به واسطه‌ی کرونا و رشد بسیار منفی بخش خدمات در این سال، در سال ۱۴۰۰ برخی از مشاغل احیا شدند و همین موضوع رشد مثبت ۴٫۵ درصدی بخش خدمات را به همراه داشت. در کنار آن نیز تعداد شاغلان در حدود ۱۸۵ هزار نفر در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. علاوه بر بخش خدمات گروه صنعت که شامل استخراج نفت و گاز طبیعی نیز می‌شود در سال ۱۴۰۰ رشد داشته و در مجموع به جز بخش کشاورزی، سایر بخش‌ها (خدمات و صنعت و معدن) در سال ۱۴۰۰ رشد داشته‌اند و این موضوع باعث شده تا تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۱۴۰۰ رشد ۴٫۳ درصدی را تجربه کند. بنابراین تورم نسبتاً کمتر سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹، رشد اقتصادی مثبت (در کنار رشد اقتصادی تقریباً ۱ درصدی سال ۱۳۹۹) و ایجاد ۱۸۵ هزار شغل در مقابل کاهش ۱ میلیون شغل در سال ۱۳۹۹، باعث شده تا از روندهای اقتصاد کلان انتظار بهبود نسبی (و نه قابل توجه) در وضعیت معیشت خانوار وجود داشته باشد. در کنار داده‌های اقتصاد کلان که بهبود نسبی در وضعیت را نشان می‌دهد، بررسی داده‌های خرد یعنی در سطح خانوار نیز بهبود معیشت متوسط ایرانیان را تأیید می‌کند. هزینه‌ی سرانه به قیمت‌های حقیقی در سال ۱۴۰۰ بر اساس داده‌های هزینه و درآمد خانوار نسبت به سال ۱۳۹۹ در حدود ۷٫۷ درصد رشد را نشان می‌دهد. یعنی مصرف حقیقی خانوار در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش یافته که می‌تواند ناشی از بهبود اندک در وضعیت رفاهی باشد. همین موضوع باعث شده تا روند افزایشی نرخ فقر که سال ۱۳۹۷ آغاز شده بود متوقف شده و مقدار آن از حدود ۳۱ درصد در سال ۱۳۹۹ به حدود ۳۰ درصد در سال ۱۴۰۰ برسد. با این حال و با وجود این میزان بهبود نسبت به سال قبل، نباید این موضوع را نادیده گرفت که همچنان وضعیت رفاه متوسط خانوارهای ایرانی نامطلوب بوده و همچنان درآمد سرانه خانوارهای ایرانی بیش از ۳۰ درصد از شروع دهه ۱۳۹۰ پایین‌تر است. لذا برای جبران رفاه از دست رفته این دهه نیاز به رشدهای بالاتر و اشتغال‌زایی بیشتر وجود دارد.

۲- عدم بهبود محسوس در رفاه گروه‌های پایین درآمدی

در سال ۱۳۹۹، وجود رشد اقتصادی منفی، تورم بالا و کاهش اشتغال موجب کاهش رفاه کلیه دهک‌های درآمدی شده و با

توجه این نکته که در حدود ۱۰۰ درصد از مشاغل از دست رفته در سال ۱۳۹۹ مشاغل غیر رسمی بوده‌اند که عمدتاً دهک‌های پایین درآمدی در آن اشتغال دارند، این گروه‌های درآمدی بیش از سایر گروه‌ها متاثر شده و با کاهش رفاه بیشتری روبه‌رو بوده‌اند. بطوریکه نرخ فقر در سال ۱۳۹۹ با افزایش حدود ۱ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ به میزان ۳۱ درصد رسیده است. با توجه به موارد گفته شده در بخش قبل، اگر چه در سال ۱۴۰۰ وضعیت رفاهی کل جامعه بطور متوسط بهبود یافته است، اما با بررسی شاخص‌های کلان اقتصادی، اشتغال و همچنین داده‌های هزینه و درآمد خانوار به نظر می‌رسد بهبود محسوسی در میزان رفاه گروه‌های پایین درآمدی به وجود نیامده است.

نگاهی به وضعیت اشتغال در سال ۱۴۰۰، بیانگر افزایش حدود ۴۰۵ هزار نفر به شاغلین رسمی و کاهش حدود ۲۲۱ هزار نفر از شاغلین غیررسمی بوده و در مجموع حدود ۱۸۵ هزار نفر به تعداد شاغلین افزوده شده است. بنابراین افزایش شاغلین رسمی و کاهش همزمان در تعداد شاغلین غیررسمی می‌تواند دو علت داشته باشد که هر یک اثرات متفاوتی بر معیشت خانوار دارد. اول اینکه ممکن است کاهش ۲۲۰ هزار شغل غیررسمی و اضافه شدن ۴۰۵ هزار شغل رسمی به علت بهبود در وضعیت اقتصادی و تبدیل مشاغل غیررسمی به مشاغل رسمی باشد. یعنی به جای اینکه مشاغل غیررسمی از بین رفته باشد، به علت بهبود در وضعیت اقتصادی تبدیل به شغل رسمی شده باشد. اما دلیل دوم می‌تواند این باشد که با رشد بخش نفت و صنعت مشاغل رسمی افزایش پیدا کرده اما به علت آنکه اقتصاد همچنان از بی ثباتی بالایی برخوردار است، از تعداد مشاغل غیررسمی که تاب آوری کمتری نسبت به نوسانات و ناپایداری‌ها دارند، کاسته شده باشد.

در صورتیکه کاهش در مشاغل غیررسمی به دلیل اول رخ داده باشد، می‌توان امیدوار بود که بهبود در وضعیت فقر رخ داده باشد زیرا توزیع مشاغل غیررسمی در فقرا بیش از غیر فقرا است. اما در صورتیکه به دلیل دوم باشد، در این صورت ممکن است که بخشی از فقرا که با احتمال بیشتری به مشاغل غیررسمی اشتغال دارند، شغل خود را از دست داده و وضعیت معیشتی بدتری نسبت به سال قبل داشته باشند.

لذا بررسی داده‌های کلان اقتصادی نمی‌تواند به تنهایی تصویری دقیقی از چگونگی وضعیت فقر نشان دهد و نیاز به داده‌های خرد در سطح خانوار از جمله داده هزینه درآمد خانوار است.

تحلیل داده‌های هزینه درآمد خانوار و محاسبه میزان رشد حقیقی در هزینه (درآمد) خانوار به تفکیک دهک، نشان دهنده بهبود وضعیت درآمدی تمامی دهک‌ها بوده و بیشترین میزان رشد را خانوارهای دهک چهارم داشته‌اند. با توجه به نرخ فقر ۳۱ درصدی سال ۱۳۹۹ و قرارگرفتن دهک چهارم در مرز خط فقر، می‌توان بهبود نسبی وضعیت معیشت خانوار حول و حوش خط فقر را پیش بینی نمود.

برخلاف دهک چهارم، رشد درآمد حقیقی در دهک اول و سوم کمتر از متوسط کشوری است. این نکته بدین معناست که هرچند رشد حقیقی دهک‌های پایین مثبت است، اما بهبود در وضعیت معیشت در این دهک‌ها کمتر از متوسط کشوری بوده است. خط فقر در سال ۱۴۰۰ در حدود ۵۰ درصد رشد داشته است، نگاهی به هزینه‌های خانوار نشان می‌دهد که با وجود رشد حقیقی مثبت هزینه‌های (درآمدهای) دهک‌های پایین جامعه، رشد اسمی هزینه‌های خانوار در چهار دهک اول کمتر از رشد خط فقر اما نزدیک به آن است. این موضوع به آن معناست که هزینه‌های مصرفی فقرا تقریباً برابر با خط فقر رشد کرده و

در نتیجه وضعیت فقرا نسبت به سال گذشته بهبود قابل ملاحظه‌ای نیافته است. بطوریکه با وجود کاهش نرخ فقر از حدود ۳۱ درصد به حدود ۳۰ درصد، شاخص شکاف فقر، که فاصله‌ی فقرا تا خط فقر را نشان می‌دهد (هرچه شکاف فقر کمتر باشد به معنای فاصله‌ی کمتر فقرا با خط فقر و بهبود وضعیت آنان است) افزایش یافته است. شکاف فقر با حدود ۰٫۰۱ واحد درصد افزایش در سال ۱۴۰۰ بیان می‌کند که فقرا نتوانستند فاصله‌ی خود با خط فقر را کمتر کنند.

یکی از ابزارهای سیاستی مهم جهت کاهش فقر، تعیین حداقل دستمزد کارگران توسط دولت بوده که میزان آن در هر سال برای تمام مناطق کشور یکسان است.

این موضوع، با علم به وجود تفاوت در هزینه‌های زندگی و بهره‌وری نیروی کار در نقاط مختلف کشور، باعث رشد اشتغال غیررسمی در مناطق با هزینه‌های پایین‌تر و فقر شاغلین در مناطق با هزینه‌های بالاتر می‌شود. به عنوان مثال خط فقر خانوار سه نفره در شهر تهران ۸۰ درصد بیش از حداقل دستمزد است اما در نقاط شهری سیستان و بلوچستان حداقل دستمزد در حدود ۱٫۵ برابر خط فقر است. بنابراین سیاست تعیین حداقل دستمزد کشوری نمی‌تواند در کشور ما سیاست مناسبی به شمار رود.

تحریم، کرونا و وضعیت معیشتی

در سال ۱۳۹۹ شوک تحریم، شوک کرونا و سیاست‌های نامناسب اقتصادی بر وضعیت معیشت خانوار مؤثر بوده اند. بطوریکه این عوامل در کنار هم موجب کاهش شدید درآمدهای دولت، افزایش هزینه‌های دولت و در نتیجه افزایش کسری بودجه و تورم‌های فزاینده شده است. در کنار آن، کاهش صادرات نفتی و غیر نفتی و کوچک شدن اقتصاد و رشدهای اقتصادی منفی نیز کاهش درآمد سرانه ایرانیان را در پی داشته است.

در چنین شرایطی در سال پایانی دهه‌ی ۱۳۹۰، شوک کرونا به اقتصاد وارد شد. شوک کرونا باعث کاهش قیمت جهانی نفت و همچنین کاهش صادرات غیر نفتی شده و از دو منظر درآمدهای ارزی ایران را بیش از پیش کاهش داد. از طرف دیگر، شوک کرونا موجب آسیب به بسیاری از اصناف و از بین رفتن طیف وسیعی از مشاغل به خصوص در بخش خدمات شد و از این طریق هم موجب کاهش تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی منفی شده و هم مشاغل زیادی به واسطه‌ی آن از دست رفت. بنابراین کرونا نیز به طور مستقیم موجب بدتر شدن وضعیت معیشت خانوار و به خصوص گروه‌های پایین درآمدی در سال ۱۳۹۹ شد.

اما در سال ۱۴۰۰ با رفع محدودیت‌های کرونا و کاهش رکود ناشی از آن، بسیاری از اصناف و مشاغل آسیب دیده از شوک حاصل از این بیماری، همچون سالن‌های سینما، تئاتر، آژانس‌های مسافرتی و مراکز تفریحی ورزشی مجدداً احیاء شدند. به نحوی که شاهد رشد مثبت در این اصناف در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ بودیم. همچنین بخش خدمات که بیشترین آسیب را با شیوع کرونا و کاهش روابط اجتماعی دیده بود، در سال ۱۴۰۰ با رشد ۴٫۵ درصدی توانسته اند مجدداً بازار خود را بدست آورد.

بنابراین افزایش رشد اقتصادی و بهبود معیشت متوسط ایرانیان در سال ۱۴۰۰ را می‌توان ناشی از سه امر دانست، اول، افزایش درآمدهای ارزی ناشی از فروش نفت و رشد بخش نفت، دوم گذر از چند سال پیایی رشدهای منفی و یا رشد مثبت بسیار کوچک (به نحوی که عملاً احتمال اینکه اقتصادی برای چندین سال مکرر رشدهای اقتصادی منفی و بزرگ داشته باشد کم است) و سوم، عبور از شوک کرونا و بهبود وضعیت برخی کسب و کارها و اصناف آسیب دیده، به خصوص در بخش خدمات.

مقدمه

گزارش پیش‌رو دومین گزارش از سلسله گزارشات پایش فقر معاونت رفاه اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است که تلاش شده با بهره‌گیری از حداکثر ظرفیت آماری و کارشناسی در دسترس در حوزه‌ی فقر، به بررسی تغییرات وضعیت فقر و معیشت خانوار در سال ۱۴۰۰ بپردازد.

به همین منظور در بخش اول قصد داریم تحولات اقتصاد کلان را در سه حوزه اصلی تورم، اشتغال و بیکاری و رشد اقتصادی و درآمد سرانه بررسی نماییم. این تحولات به طور کلی بر وضعیت رفاه و معیشت کل افراد جامعه که فقرا نیز بخشی از آن هستند اثرگذار خواهند بود. با این وجود سعی بر این بوده است که تحلیل‌های مربوط به این متغیرها در راستای اثراتی که بر گروه‌های کم درآمد جامعه می‌گذارند صورت گیرد. در بخش دوم نیز به بررسی متغیرهای مرتبط با فقر می‌پردازیم و روندهای مربوط به آن را مورد بررسی قرار می‌دهیم. از جمله این متغیرها نرخ و خط فقر، هزینه‌های مصرفی خانوار و سهم خوراک هستند. این بخش اثراتی که قشر کم درآمد از متغیرهای کلان پذیرفته‌اند را بهتر مشخص می‌نماید و تصویر روشن‌تری از وضعیت رفاهی فقرا ارائه خواهد نمود.

۱. تحولات اقتصاد کلان

در شرایطی که وضعیت اقتصاد کلان از ثبات نسبی برخوردار است، تمام افراد جامعه از آن منتفع می‌گردند و بالعکس در شرایط نامناسب اقتصادی نیز کاهش رفاه نصیب همگان می‌گردد اگرچه توزیع این سود و زیان به وجود آمده یکسان نبوده و ممکن است برخی گروه‌ها نیز حتی از وضعیت بد اقتصادی نفع ببرند. لذا به طور کلی مهم‌ترین عامل اثرگذار بر متغیرهای فقر و وضعیت معیشت خانوار، تغییرات متغیرهای کلان است. کاهش نرخ بیکاری و ثبات قیمت‌ها و رشد پایدار سه هدف اصلی اقتصاد کلان هستند که دولت‌ها در جهت افزایش سطح زندگی و رفاه شهروندان خود دنبال می‌کنند. بیکاری، منشا بسیاری از مشکلات اقتصادی و اجتماعی است. همچنین افزایش شدید قیمت‌ها یکی از موانع تحقق رشد اقتصادی در بسیاری از کشورها به شمار می‌آید. تورم، قدرت خرید افراد را کاهش داده، نااطمینانی در اقتصاد را افزایش داده و موجب اختلال در نظم اقتصادی و اجتماعی خواهد شد. لذا سه متغیر کلان تورم، رشد اقتصادی و اشتغال از جمله عوامل تعیین‌کننده در وضعیت معیشتی خانوار است که بررسی آن‌ها می‌تواند به تحلیل وضعیت فقر در جامعه کمک نماید.

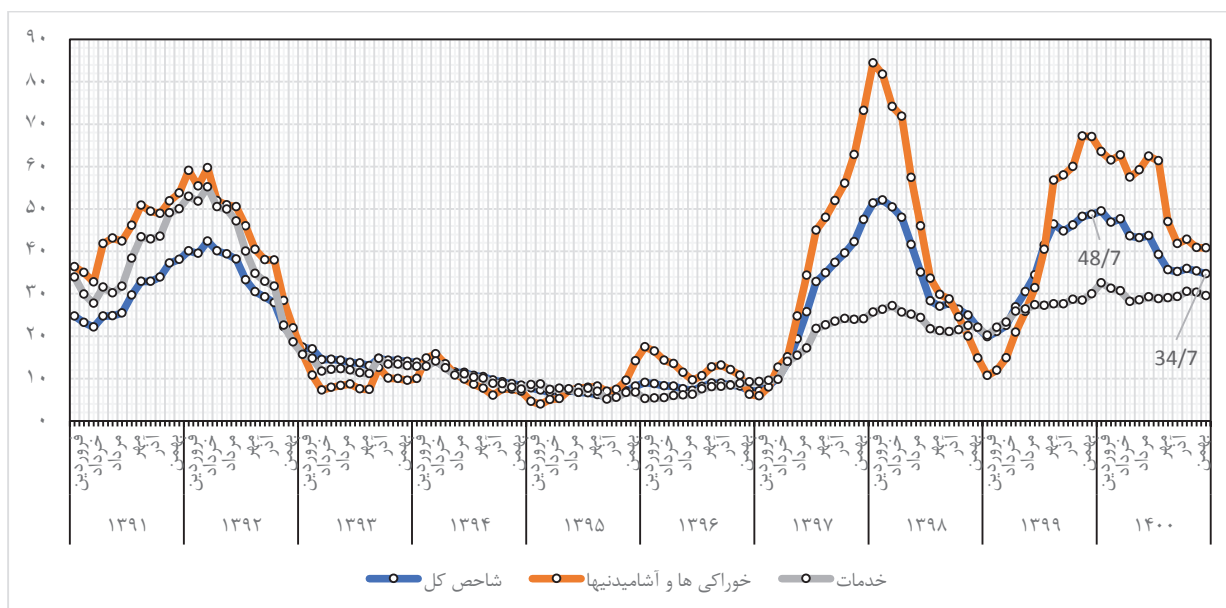
۱-۱. تورم

تورم، از مهمترین عواملی است که بر نرخ فقر و وضعیت معیشت گروه‌های مختلف درآمدی اثرگذار است. نرخ تورم در طول یکسال، در حالی که درآمدها ثابت است، به طور مکرر از قدرت خرید خانوارهایی که درآمدهای ثابت دارند، درآمد ناشی از دارایی ندارند یا از توان چانه‌زنی بالایی برای افزایش دستمزد برخوردار نیستند، می‌کاهد و باعث می‌شود تا این خانوارها با درآمدهای قبلی، رفاه کمتری را به دست آورد. همچنین در سال‌هایی که نرخ تورم از نرخ تورم میانگین بلند مدت کشور نیز بیشتر است، به طور معمول درآمدها و به خصوص درآمدهای گروه‌های پایین درآمدی مطابق با تورم رشد پیدا نکرده و در نتیجه، سال به سال از قدرت خرید و رفاه گروه‌های پایین کاسته می‌شود و نابرابری تشدید می‌شود. بسته به مبنای سنجش تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده معیارهای مختلفی برای نرخ تورم شامل نرخ تورم ماهانه، فصلی، سالانه، نقطه به نقطه و دوازده‌ماهه منتهی (به ماه یا فصل) قابل محاسبه است. در یک اقتصاد تورمی و به خصوص زمانی که نرخ تورم بالاست، تورم میانگین سال نمی‌تواند تصویر روشنی از افزایش قیمت‌ها در طول یک سال نشان دهد و از این رو تورم نقطه به نقطه، یعنی تغییرات شاخص قیمت در پایان ماه نسبت به ماه مشابه سال قبل، معیار مناسب‌تری برای سنجش میزان افزایش هزینه‌ی زندگی در طول یک سال است. بنابراین، در ادامه‌ی این گزارش، تمام تحلیل‌ها بر اساس تغییرات شاخص قیمت به صورت نقطه به نقطه خواهد بود.

نمودار ۱ تغییرات نرخ تورم کل ماهانه را برای سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۰ و همچنین در دو گروه خدمات و خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها مشخص می‌نماید. طبق این نمودار قبل از سال ۱۳۹۳ نرخ تورم به طور پیوسته بالای ۲۰ درصد گزارش شده است اما از ابتدای سال ۱۳۹۳ تا انتهای سال ۱۳۹۶ اقتصاد ایران دارای ثبات نسبی در نرخ تورم بوده است. پس از آن با خروج آمریکا از برجام و تغییر در مناسبات بین‌المللی، با افزایش نرخ تورم در سال ۹۷ روبرو بوده‌ایم. در ادامه نرخ تورم نقطه به نقطه که پس از اوج شدید

در بهار ۹۸ کمی رو به کاهش گذاشته بود، مجدداً روند افزایشی خود را از فروردین ۹۹ آغاز نموده است. نرخ تورم در سال ۱۳۹۹ مجدداً روند افزایشی داشته به طوری که نرخ تورم نقطه به نقطه در اسفند ۱۳۹۹ که افزایش سطح عمومی قیمت ها در این ماه را نسبت به اسفند ۱۳۹۸ نشان می دهد به حدود ۴۸٫۷ درصد رسیده است. در سال ۱۴۰۰ روند نرخ تورم تا حدودی حالت نزولی به خود گرفته و شاهد کاهش آن به نسبت سال ۱۳۹۹ بوده ایم بطوریکه در نیمه دوم سال ۱۴۰۰ این نرخ به حدود ۳۴ درصد رسیده است. با این حال باید به دو نکته توجه داشت، اول اینکه به طور معمول نرخ تورم نقطه به نقطه در شهریور و مهر هر سال وضعیت تورمی در کل سال را نمایندگی می کند، با این تفسیر نرخ تورم نقطه به نقطه در شهریور ۱۴۰۰ در حدود ۹ واحد درصد بیش از شهریور ۱۳۹۹ است. بنابراین، اینکه در اسفند تورم ۱۴۰۰ کمتر است نمی تواند به تنهایی معیاری برای رشد کمتر قیمت ها در سال ۱۴۰۰ باشد. دوم اینکه هرچند نرخ تورم در ۱۴۰۰ کمتر از ۱۳۹۹ است، اما همچنان نرخ تورم در مقادیر بالایی قرار داشته و تورم ۳۴ درصدی به این معناست که قدرت خرید با شدت زیادی در حال کاهش است.

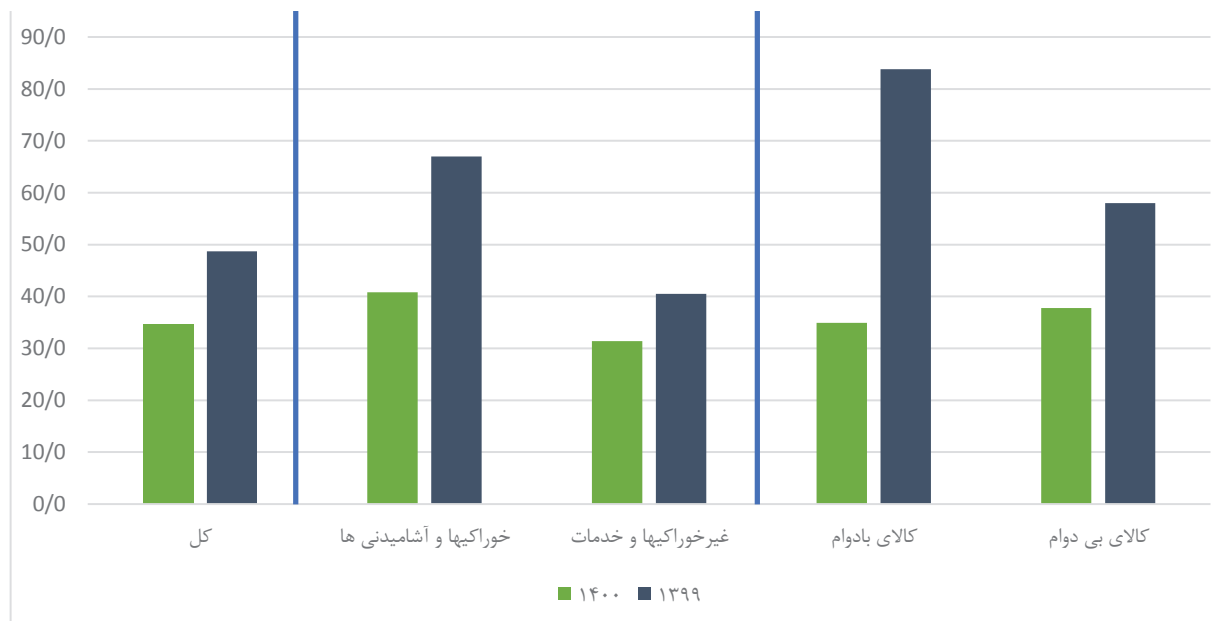
نمودار ۱. نرخ تورم نقطه به نقطه سالیانه - ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۰ (درصد)

منبع: مرکز آمار ایران

تغییرات نرخ تورم در زیرگروه های شاخص قیمت مصرف کننده نیز اثرات متفاوتی بر وضعیت معیشت گروه های مختلف درآمدی دارد که در نمودار ۲ مشخص شده است.

نمودار ۲. تورم نقطه به نقطه اسفند ۱۴۰۰ در گروه های هزینه ای مختلف - درصد

منبع: مرکز آمار ایران

در بین گروه های کالایی، نرخ تورم خوراکی ها و آشامیدنی ها بیش از غیرخوراکی و خدمات بوده و با توجه به این موضوع که هزینه خوراک سهم عمده هزینه فقرا را تشکیل می دهد، می توان اینگونه قلمداد نمود که از این حیث فقرا نسبت به سایرین کاهش رفاه بیشتری را متحمل می شوند.

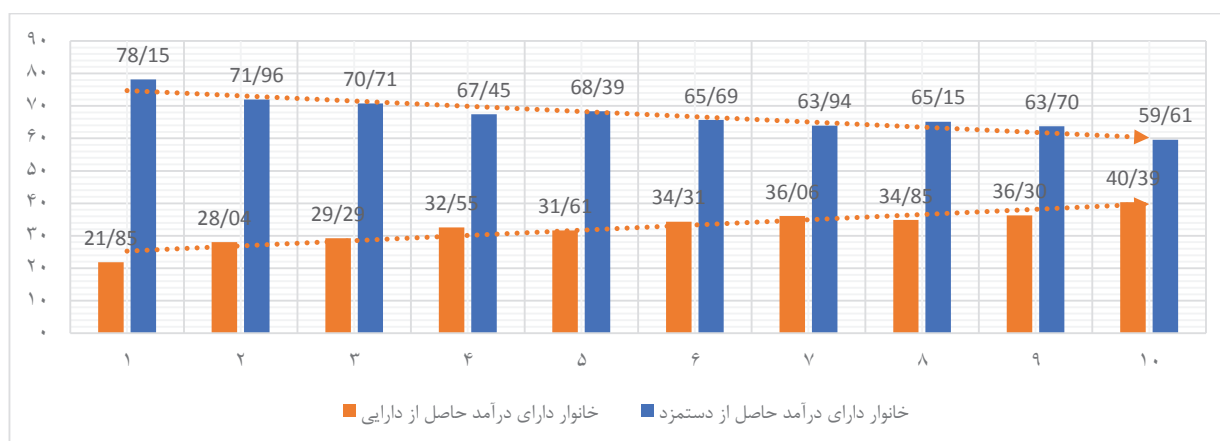
همانطور که در نمودار ۲ مشخص است، بیشترین کاهش در نرخ تورم در کالاهای بادوام رخ داده، نرخ تورم کالاهای بادوام در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ در حدود ۵۰ واحد درصد کاهش یافته است. تورم کمتر کالای بادوام نسبت به کالای بی دوام در سال ۱۴۰۰ را می توان بعنوان نکته ی مثبتی در بهبود وضعیت معیشت گروه های متوسط و پایین درآمدی ارزیابی نمود؛ چرا که تورم بالای کالای بادوام باعث افزایش ارزش دارایی گروه های بالای درآمدی شده و همزمان به عنوان مانعی برای افزایش دارایی فقرا عمل می کند.

اما در مجموع همانطور که عنوان شد با وجود کاهش تورم در سال ۱۴۰۰ همچنان نرخ تورم در پایان سال ۱۴۰۰ در حدود ۳۵ درصد بوده که رقم بسیار بالایی است و برای خانواری که درآمد ثابت دارد، موجب کاهش قابل توجه قدرت خرید می شود. این موضوع به خصوص برای خانوارهای دهک های پایین درآمدی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. نمودار ۳ نوع منبع درآمد خانوار به تفکیک دهک را نشان می دهد. همانطور که در نمودار مشخص است، در دهک های پایین درآمدی سهم خانوارهایی که درآمد حاصل از دارایی دارند کمتر و سهم خانوارهایی که درآمد ثابت (درآمد حاصل از دستمزد و مستمری بازنشستگی) دارند، بیشتر است. این امر نشان می دهد که با تورم، دهک های پایین درآمدی نسبت به دهک های بالای درآمدی سهم بیشتری از قدرت خرید خود را از دست می دهند، زیرا درآمد حاصل از دارایی به طور معمول با تورم افزایش

می‌یابد اما درآمد حاصل از کار و یا مستمری بازنشستگی با تورم کاهش در ارزش حقیقی دارد.

بر اساس نمودار ۳ در حالیکه تنها ۲۱ درصد از خانوارهای دهک اول درآمد حاصل از دارایی دارند، این مقدار در دهک دهم بیش از ۴۰ درصد است.

نمودار ۳. نوع منبع درآمد خانوار در دهک های مختلف - درصد^۱

منبع: محاسبات تحقیق بر اساس داده هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

خانوار دارای درآمد حاصل از دستمزد خانواری است که درآمد حاصل از دارایی ندارد اما خانوار دارای درآمد حاصل از دارایی ممکن است درآمد حاصل از دستمزد نیز داشته باشد.

بنابراین در مجموع می‌توان گفت که تورم همچنان در حال کاهش رفاه خانوارهای ایرانی و به خصوص دهک‌های پایین درآمدی است، با این حال تورم در سال ۱۴۰۰ کمتر از سال ۱۳۹۹ بوده و از این منظر می‌توان امیدوار بود که در صورت رشد اسمی درآمدها بیش از تورم، به طور متوسط وضع رفاهی ایرانیان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ مقداری بهبود یافته باشد.

۲-۱. رشد اقتصادی و درآمد سرانه

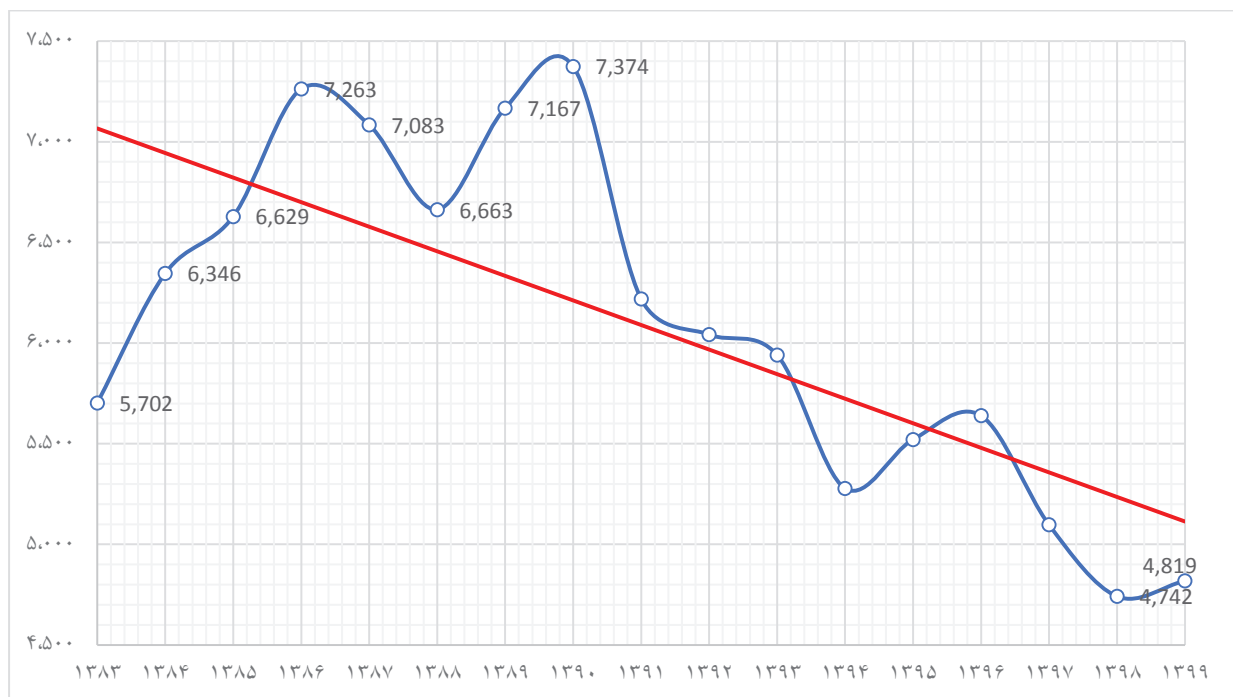
در این بخش رشد اقتصادی و درآمد سرانه را مورد بررسی قرار خواهیم داد. اینکه آیا اقتصاد ایران متناسب با افزایش در هزینه‌ها یعنی تورم (که در بخش قبل بررسی شد)، ثروت جدید یعنی ارزش افزوده‌ی جدید نیز تولید کرده است. درآمد سرانه در میان شاخص‌های مختلف اقتصاد کلان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با وجود شاخص‌های مختلف سنجش رفاه، همچنان درآمد سرانه به عنوان یکی از معیارهای اصلی سنجش سطح استانداردهای زندگی محسوب می‌شود.

۱. منظور از درآمد حاصل از دستمزد، درآمدی است که خانوار از مشاغل مزد و حقوق بگیر، آزاد و یا حقوق بازنشستگی بدست می‌آورند که از بخش ۳ و ۱۰، ۳ قسمت چهارم داده‌های هزینه درآمد خانوار محاسبه می‌شود.

منظور از درآمد حاصل از دارایی، درآمدی است که خانوار از اجاره املاک و مستغلات و یا از حساب پس انداز و نظایر آن بدست می‌آورند که از بخش ۳ قسمت چهارم داده‌های هزینه درآمد محاسبه می‌شود.

درآمد سرانه در ایران تقریباً از سال ۱۳۸۶ به غیر از سال‌های رونق نفتی، روندی نزولی داشته است. به طوری که تنها در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ و در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ با افزایش درآمدهای نفتی درآمد سرانه افزایش یافته و در سایر سال‌ها رو به کاهش بوده است.

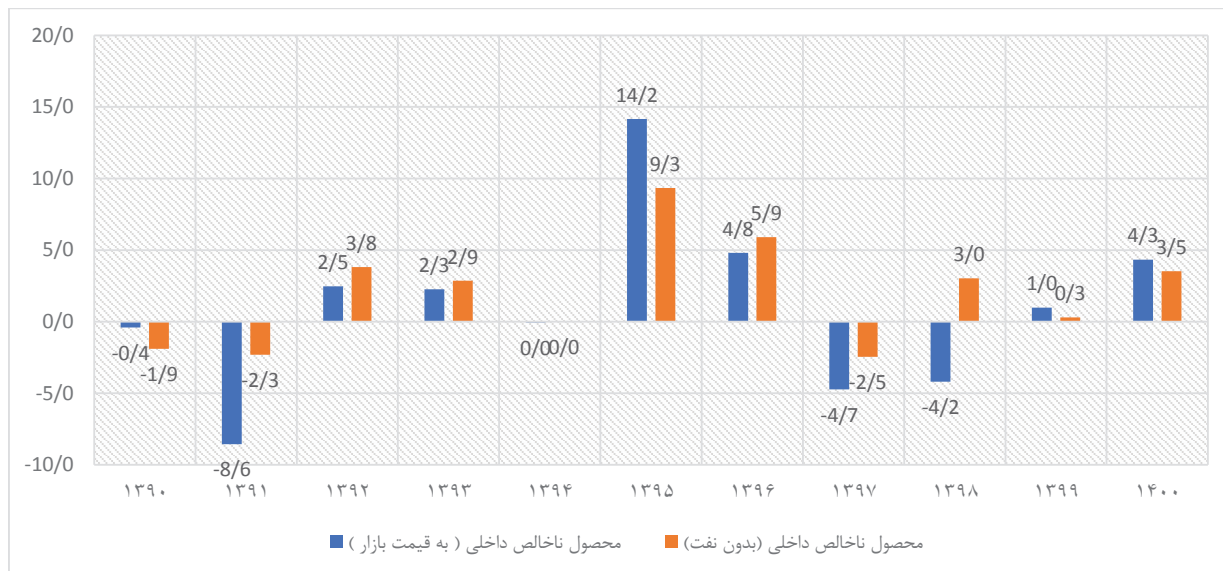
نمودار ۴. درآمد سرانه به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ - هزار تومان

منبع: بانک مرکزی ایران

همان‌طور که در نمودار ۴ مشخص است، صرف نظر از نوسانات، رشد اقتصادی منفی اقتصاد ایران در بیشتر سال‌های دهه ۱۳۹۰ باعث شده تا درآمد سرانه طی این دهه روند نزولی داشته باشد. بطوریکه با مقایسه نتایج در سال ۱۳۹۹ و ۱۳۹۰، خانوار ایرانی در حدود ۳۴ درصد یعنی یک سوم از درآمد سرانه خود را طی چند سال اخیر از دست داده است. همچنین درآمد سرانه در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ در حدود ۱,۶ درصد رشد داشته است. نمودارهای ۵ و ۶ رشد اقتصادی ایران را نشان می‌دهد.

نمودار ۵. روند رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت ۱۳۹۰ - درصد

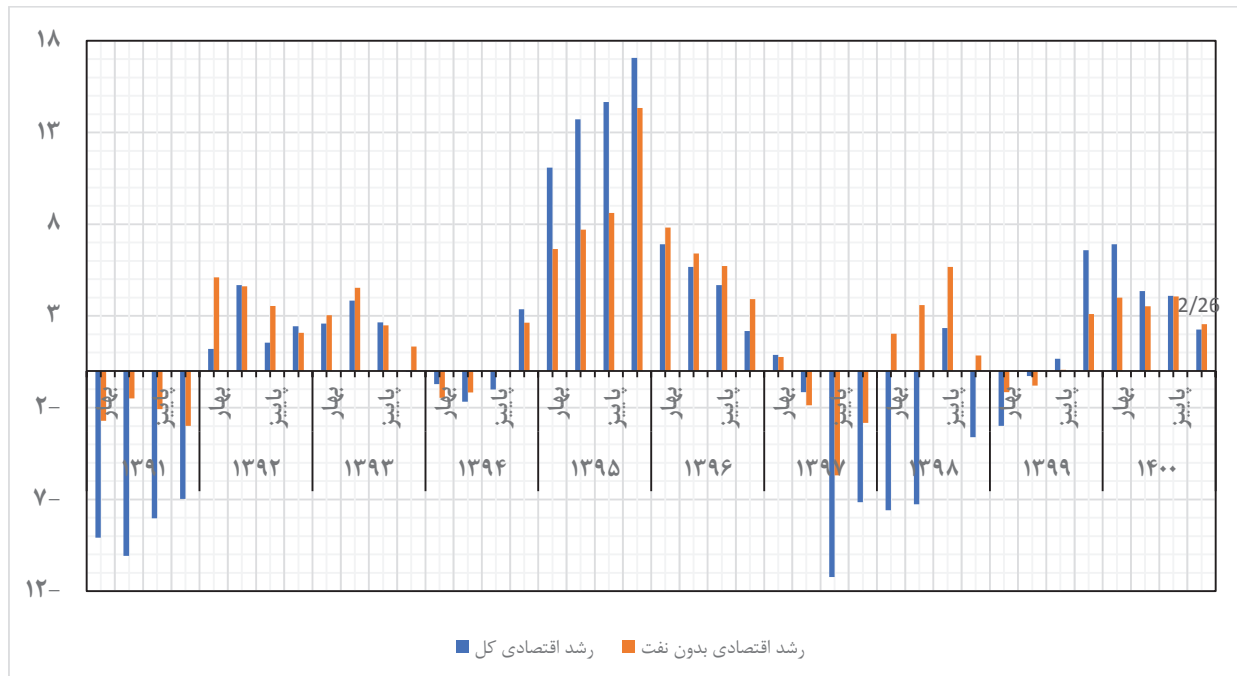

منبع: مرکز آمار ایران

در نمودار ۵ رشد اقتصادی سالانه و در نمودار ۶ رشد اقتصادی به تفکیک فصول نشان داده شده است. همانطور که در نمودار ۵ نشان داده شده، اقتصاد ایران در سال های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ رکودهای بزرگی را تجربه کرده و حتی رشد اقتصادی ۱ درصدی سال ۱۳۹۹ را نیز نمی توان خروج از رکود محسوب کرد زیرا همانطور که در نمودار ۶ مشخص است، رشد اقتصادی در سه فصل ابتدایی سال ۱۳۹۹ نیز همچنان منفی بوده و تنها در فصل چهارم رشد اقتصادی مثبت شده است.

در حقیقت پس از سه سال رشد اقتصادی منفی از سال ۱۳۹۷ تا سال ۱۳۹۹، در سال ۱۴۰۰ رشد تولید ناخالص داخلی در تمامی فصول سال مثبت بوده است (نمودار ۶). رشد اقتصادی مثبت سال ۱۴۰۰ را می توان ناشی از چند مورد دانست، **اول** رشد های اقتصادی منفی بزرگ پس از سال ۱۳۹۷ است به طوریکه عملاً اثر شوک های منفی سال های گذشته تخلیه شده است. **دوم**، رونق مجدد برخی از کسب و کارها پس از سال گذر از بحران کروناست و **سوم**، بهبود وضعیت تجارت جهانی و در نتیجه افزایش درآمدهای حاصل از صادرات نفتی و غیر نفتی است.

نمودار ۶. روند رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت ۱۳۹۰ به تفکیک فصول - درصد

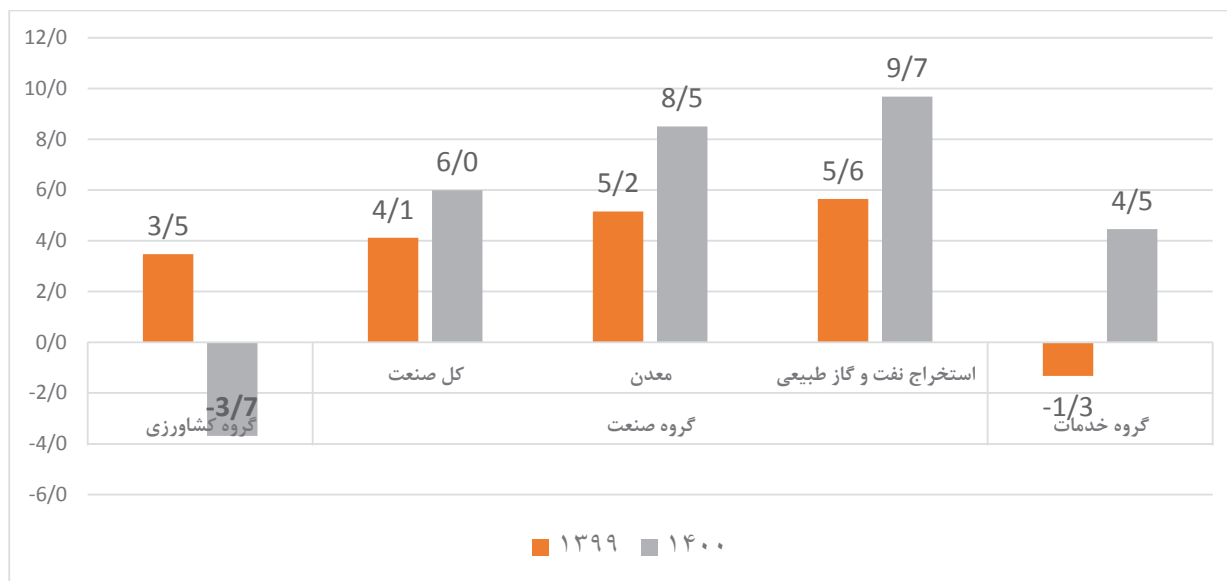

منبع: مرکز آمار ایران

اما اثر رشد اقتصادی بخش‌های مختلف بر وضعیت معیشت خانوار یکسان نیست. به طور معمول رشد بخش نفت هرچند موتور محرکه رشد اقتصادی است و باعث رشد سایر بخش‌ها نیز می‌شود، اما سهم اندکی در اشتغال دارد و از این روست که با رشد بخش نفت، معیشت عموم خانوارها متناسب با رشد اقتصادی رخ داده، بهبود پیدا نمی‌کند. اما در مقابل رشد بخش خدمات که سهم بیشتری در اشتغال دارد، ارتباط بیشتری با معیشت خانوار نیز دارد. یعنی رشد بخش خدمات، تا حد قابل قبولی می‌تواند منجر به بهبود وضعیت اشتغال و در نتیجه بهبود وضعیت معیشت خانوار شود.

در سال ۱۳۹۹ به علت شوک منفی ناشی از کرونا، فعالیت‌های اقتصادی در بخش خدمات کاهش یافته بود اما در سال ۱۴۰۰ با کاهش اثر کرونا شاهد رشد مثبت در بخش خدمات بوده‌ایم. روند بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۰ منفی بوده است که شاید بتوان علت آن را در محدودیت‌های منابع آبی به وجود آمده در کشور جستجو کرد (نمودار ۷).

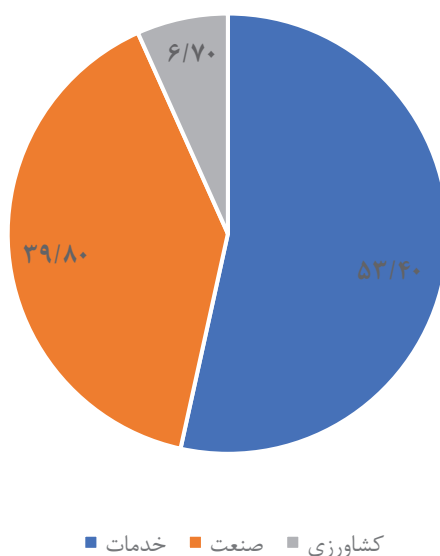
نمودار ۷. رشد بخش های مختلف اقتصادی - درصد

منبع: مرکز آمار ایران

همانطور که در نمودار ۸ نشان داده شده، ۵۳ درصد از مشاغل در بخش خدمات هستند، از این رو میزان رشد بخش خدمات از اهمیت ویژه ای برخوردار است. لذا با توجه به رشد بخش خدمات، می توان پیش بینی افزایش شاغلان در کشور در سال ۱۴۰۰ را داشت.

نمودار ۸. سهم اشتغال بخش های مختلف اقتصادی - متوسط ۴ فصل ۱۴۰۰

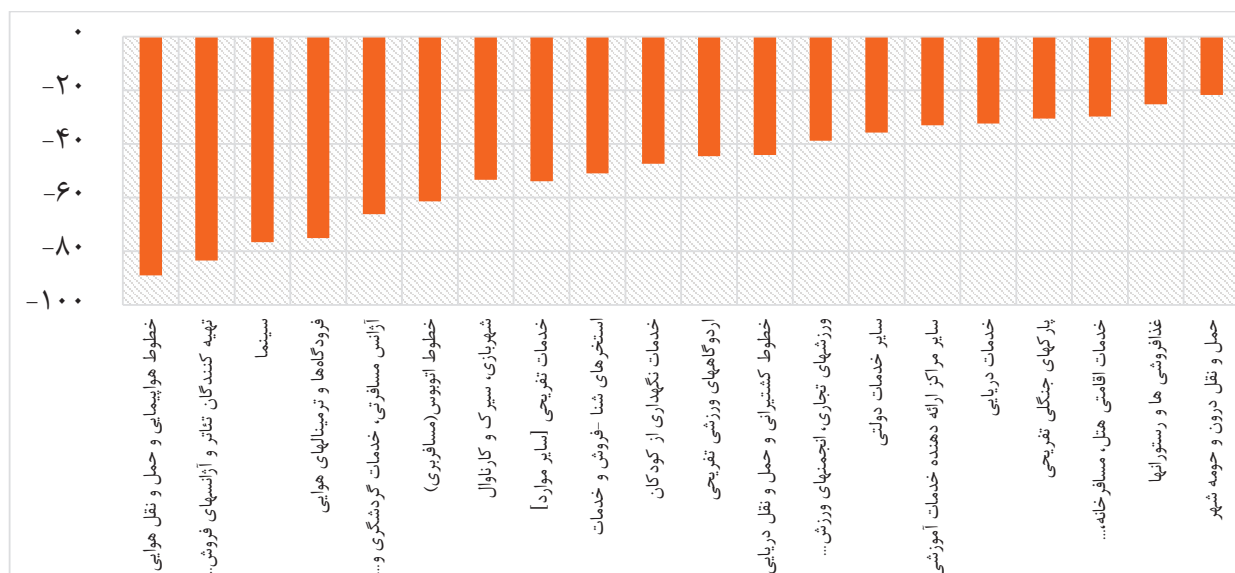

منبع: مرکز آمار ایران

رشد مثبت ۴٫۵ درصدی بخش خدمات در سال ۱۴۰۰ در مقابل رشد منفی ۱٫۳ درصدی این بخش در سال ۱۳۹۹ قرار دارد. در سال ۱۳۹۹ شیوع بیماری کرونا بیش از هر چیز به بخش خدمات آسیب وارد کرد. رصد داده‌های بانکی شاپرک (شبکه الکترونیک پرداخت کارت) از میزان تراکنش اصناف نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از اصنافی که در سال ۱۳۹۹ به واسطه‌ی کرونا آسیب دیده بودند، در سال ۱۴۰۰ تا حدودی احیا شدند.

نمودار ۹ مشخص کننده اصنافی است که بیشترین آسیب را در سال ۱۳۹۹ دیده‌اند. با توجه به این نمودار اصنافی نظیر خطوط هواپیمایی و مسافربری، سینما و تئاتر و مراکز تفریحی که فراگیری کرونا منجر به تعطیلی یا کاهش تقاضا برای آن‌ها شده بود، بیشترین کاهش را در ارزش حقیقی تراکنش‌های خود داشته‌اند.

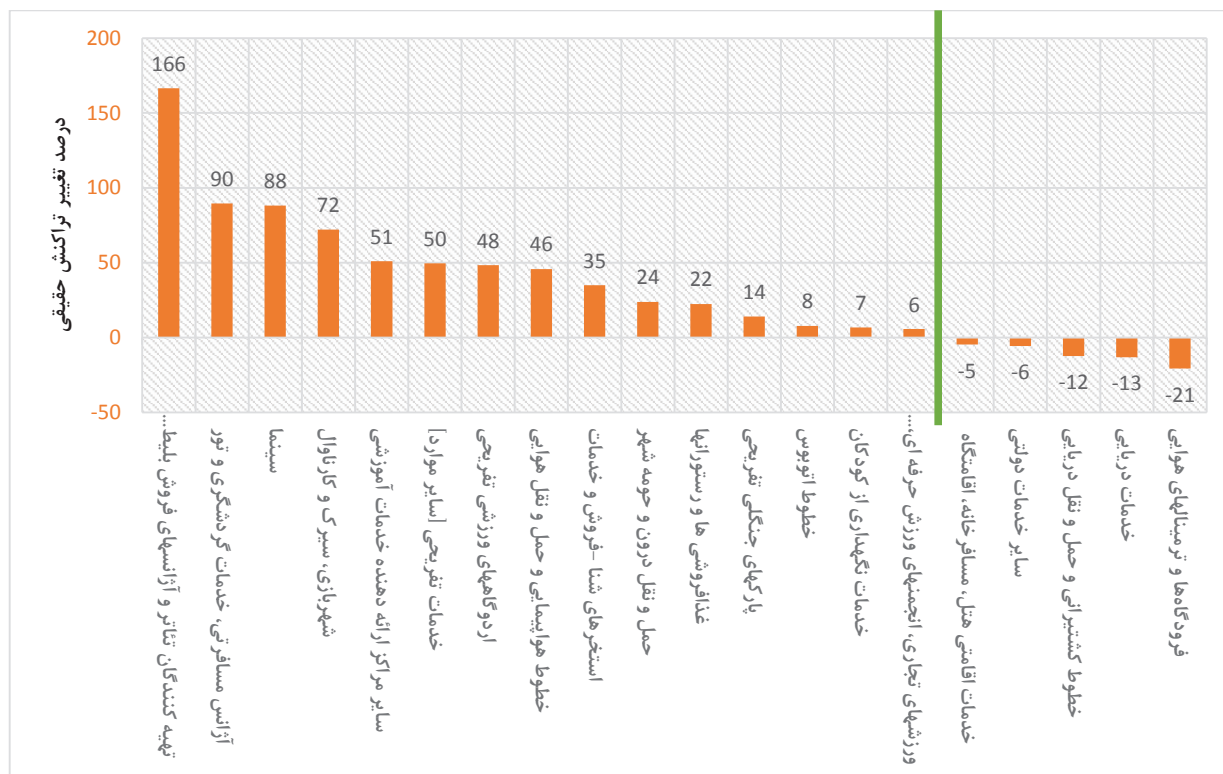
نمودار ۹. میزان کاهش در ارزش تراکنش اصنافی که دوازده ماه منتهی به بهمن ۱۳۹۹، همواره رشد منفی در ارزش حقیقی تراکنش‌های خود داشته‌اند.

منبع: محاسبات بر اساس اطلاعات شاپرک

در نمودار ۱۰ وضعیت اصناف گزارش شده در نمودار ۹ در سال ۱۴۰۰ رصد شده است. مطابق این نمودار با توجه به کاهش اثرات منفی کرونا و رشد اقتصادی مثبت، برای بسیاری از این اصناف، رشد مثبت در تراکنش حقیقی سال ۱۴۰۰ گزارش شده است. مراکز سینما، تئاتر، آژانس‌های مسافرتی و مراکز تفریحی ورزشی در این گروه قرار گرفته‌اند. از بین ۲۰ صنف مشخص شده در نمودار ۱۰، تعداد ۱۵ صنف (از بین اصناف مشخص شده در نمودار ۹) در سال ۱۴۰۰ رشد مثبت و ۵ صنف در سال ۱۴۰۰ نیز رشد منفی داشته‌اند. یعنی در مجموع با رصد داده‌های شاپرک نیز می‌توان اثر رشد مثبت در بخش خدمات در سال ۱۴۰۰ را مشاهده کرد.

نمودار ۱۰. درصد وضعیت تراکنش اصناف نمودار ۱۰ در سال ۱۴۰۰

منبع: محاسبات بر اساس اطلاعات شاپرک

نمودار ۱۱ مشخص کننده اصنافی است که بیشترین آسیب را در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ دیده اند. با توجه به این نمودار اصنافی نظیر موسسات مالی (عملیات پرداخت اتوماتیک)، دلالی، مراکز حواله الکترونیکی و جوه، بیشترین کاهش را در ارزش حقیقی تراکنش های خود داشته اند. کاهش اثرات کرونا و برقراری مجدد تعاملات اجتماعی موجب کاهش تقاضا برای خدمات الکترونیکی شده است که می تواند علت کاهش درآمد چنین اصنافی باشد.

نمودار ۱۱. اصنافی که در ده ماه ابتدایی سال ۱۴۰۰ بیشترین رشد منفی در ارزش حقیقی تراکنش‌های خود داشته‌اند.^۲

منبع: محاسبات بر اساس اطلاعات شاپرک

در مجموع بررسی وضعیت رشد اقتصادی و درآمد سرانه بهبود اندکی را در وضعیت کلی اقتصاد که بیشتر از همه ناشی از خروج از کرونا و احیای برخی اصناف و به خصوص بخش خدمات است نشان می‌دهد. همچنین رشد بخش نفت نیز رشد بخش صنعت و معدن را به همراه داشته است. بنابراین می‌توان انتظار داشت که نسبت به سال ۱۳۹۹ وضعیت معیشتی متوسط خانوارهای ایرانی بهبود یافته باشد. با این حال اینکه این رشد اقتصادی چطور در جامعه توزیع شده و سهم گروه‌های پایین درآمدی به چه نحوی بوده است را تا حدودی می‌توان از وضعیت اشتغال و بیکاری در سال ۱۴۰۰ به دست آورد. در نهایت در فصل دوم، با بررسی داده‌های هزینه و درآمد خانوار می‌توان به درک بهتری از وضعیت خانوار رسید.

۱-۳. اشتغال و بیکاری

در بخش قبل نشان داده شد که در سال ۱۴۰۰ شاهد رشد مثبت اقتصادی و کاهش تورم بوده‌ایم. همچنین نشان داده شده بخش خدمات و صنعت که بیشترین سهم را در اشتغال کشور دارند، رشد مثبت داشته‌اند. حال به این سوال پاسخ خواهیم داد که آیا این شاخص‌های مثبت نقشی در بهبود اشتغال داشته‌اند یا خیر.

در جدول ۱ جمعیت شاغلین در سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به تفکیک شاغلین رسمی و غیررسمی مشاهده می‌شود. مطابق این جدول در سال ۱۴۰۰ در حدود ۱۸۴,۴ هزار نفر به تعداد شاغلین افزوده شده است. اما نگاهی به بخش رسمی و غیررسمی نشان

۲. نتایج بصورت تجمعی برای سال ۱۴۰۰ است؛ یعنی میزان تغییر در مجموع فروش به قیمت‌های حقیقی در ده ماه اول سال ۱۴۰۰ نسبت به ده ماه اول سال ۱۳۹۹ محاسبه شده است

می‌دهد در حالی که ۴۰۵ هزار شغل رسمی اضافه شده، اما ۲۲۱ هزار شغل غیررسمی از بین رفته است.

جدول ۱. جمعیت تعداد شاغل ۱۵ ساله و بیشتر

سال	کل شاغلین	شاغلین رسمی	شاغلین غیررسمی (بیمه نشدگان)
سال ۱۳۹۹	۲۳,۲۶۳,۰۴۷	۹,۵۷۱,۱۹۳	۱۳,۶۹۱,۸۵۴
سال ۱۴۰۰	۲۳,۴۴۷,۴۵۲	۹,۹۷۶,۷۱۵	۱۳,۴۷۰,۷۳۷
تفاوت	۱۸۴,۴۰۵	۴۰۵,۵۲۲	-۲۲۱,۱۱۷

منبع: طرح آمارگیری از نیروی کار - مرکز آمار ایران

بنابراین می‌توان اینگونه برداشت کرد که رشد اقتصادی مثبت در کشور به خصوص در بخش خدمات و صنعت توانسته است در اشتغال تاثیر مثبت داشته باشد و مجموع شاغلین رسمی و غیررسمی نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش داشته است. اما کاهش در تعداد شاغلین غیررسمی و از دست رفتن ۲۲۰ هزار شغل غیررسمی می‌تواند دو علت داشته باشد که هر یک اثرات متفاوتی بر معیشت خانوار دارد.

اول اینکه ممکن است کاهش ۲۲۰ هزار شغل غیررسمی و اضافه شدن ۴۰۵ هزار شغل رسمی به علت بهبود در وضعیت اقتصادی و تبدیل مشاغل غیررسمی به مشاغل رسمی باشد. یعنی به جای اینکه مشاغل غیررسمی از بین رفته باشد، به علت بهبود در وضعیت اقتصادی تبدیل به شغل رسمی شده باشد. اما دلیل دوم می‌تواند این باشد که با رشد بخش نفت و صنعت مشاغل رسمی افزایش پیدا کرده اما به علت آنکه اقتصاد همچنان از بی ثباتی بالایی برخوردار است، از تعداد مشاغل غیررسمی که تاب آوری کمتری نسبت به نوسانات و ناپایداری‌ها دارند، کاسته شده باشد.

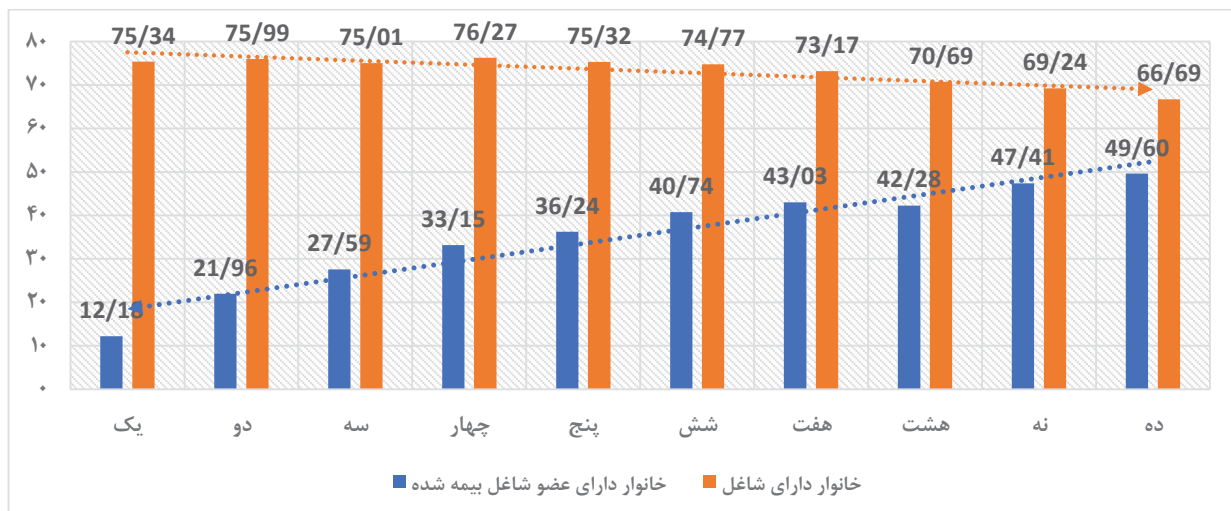
در صورتیکه کاهش در مشاغل غیررسمی به دلیل اول رخ داده باشد، می‌توان امیدوار بود که بهبود در وضعیت فقرارخ داده باشد زیرا توزیع مشاغل غیررسمی در فقرا بیش از غیر فقرا است. اما در صورتیکه به دلیل دوم باشد، در این صورت ممکن است که بخشی از فقرا که با احتمال بیشتری به مشاغل غیررسمی اشتغال دارند، شغل خود را از دست داده و وضعیت معیشتی بدتری نسبت به سال قبل داشته باشند.

در نمودار ۱۲ خانوار دارای عضو شاغل و شاغل بیمه شده به تفکیک دهک نشان داده شده است. دو نکته‌ی اصلی از این نمودار به دست می‌آید، اول اینکه هرچه دهک درآمدی کمتر است، تعداد خانوارهای دارای عضو شاغل بیشتر است. یعنی در دهک‌های پایین درآمدی وابستگی معیشت خانوار به درآمد حاصل از شغل بیشتر است و از دست رفتن شغل اثر بیشتری بر روی معیشت خانوار نسبت به دهک‌های بالایی دارد.

دوم اینکه هر چه به سمت دهک‌های بالایی حرکت می‌کنیم خانوارهای بیشتری دارای شغل رسمی هستند. به طوریکه در دهک اول در حدود ۶۳ درصد از خانوارهای دارای عضو شاغل، بیمه پرداز نیستند. این موضوع نشان می‌دهد با فرض بیکار شدن شاغلین غیررسمی (و نه تغییر شرایط از کارگر بیمه نشده به کارگر بیمه شده) با احتمال بیشتری فقرا مشاغل خود را از

دست داده‌اند. از طرف دیگر در صورتیکه به جای از دست رفتن شغل غیررسمی، تبدیل از مشاغل غیررسمی به رسمی صورت گرفته باشد، می‌توان امیدوار بود که بخشی از دهک‌های پایین درآمدی که با احتمال بیشتری صاحبان مشاغل غیررسمی هستند، مشاغل پایدارتری یافته و در نتیجه بهبود در وضعیت معیشت داشته باشند.

نمودار ۱۲. خانوارهای دارای عضو شاغل و شاغل بیمه شده در هر دهک در سال ۱۴۰۰ - درصد

منبع: محاسبات تحقیق بر اساس داده هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

در مجموع نگاهی به وضعیت بازار کار بهبود نسبی در وضعیت اشتغال در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. بنابراین می‌توان گفت که بر اساس دو عامل رشد تولید ناخالص داخلی و همچنین افزایش اشتغال، با احتمال زیاد وضعیت متوسط ایرانیان در سال ۱۴۰۰ بهبود یافته است. اما اینکه آیا گروه‌های پایین درآمدی نیز از این بهبود وضعیت بهره‌مند شده‌اند یا خیر، با بررسی داده‌های هزینه و درآمد خانوار به دست می‌آید.

۴-۱. جمع بندی از وضعیت اقتصاد کلان

متغیرهای اقتصاد کلان به طور کلی بهبود در وضعیت خانوار در سال ۱۴۰۰ را نشان می‌دهد. نرخ تورم در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ کاهش داشته و رشد اقتصادی نیز مثبت بوده است. همچنین رشد بخش خدمات که بیشترین سهم از اشتغال را داراست و بیشترین ارتباط با معیشت خانوار را دارد نیز در سال ۱۴۰۰ مثبت بوده است. همچنین در سال ۱۴۰۰ در مجموع در حدود ۱۸۵ هزار شغل اضافه شده است که می‌تواند نشان دهنده توزیع بخشی از ثروت جدید ایجاد شده در اقتصاد (رشد اقتصادی سال ۱۴۰۰) در بین خانوار باشد.

از این رو انتظار می‌رود تا به طور متوسط معیشت خانوار در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ بهبود یافته باشد. اما اثر این

بهبود بر روی گروه‌های پایین درآمدی به طور خاص مشخص نیست. کاهش اندک تورم و تعداد نسبتاً اندک شغل ایجاد شده (نسبت به یک میلیون شغل از دست رفته در سال ۱۳۹۹) می‌تواند چند اثر نامتقارن بر وضعیت فقرا داشته باشد. از طرفی ممکن است دهک‌های میانی و بالایی از این بهبود بهره‌مند شده باشند و در نتیجه تغییری در وضعیت فقرا رخ نداده باشد. همچنین ممکن است که وضعیت فقرا به علت از دست دادن شغل (و بیشتر مشاغل غیررسمی) نسبت به قبل بدتر شده باشد. از این رو در حالی که وضعیت اقتصاد کلان در سال ۱۴۰۰ بهبود در معیشت متوسط ایرانیان را نشان می‌دهد برای بررسی دقیق‌تر وضعیت فقرا، لازم است تا به طور خاص هزینه و درآمد خانوار را به تفکیک گروه‌های درآمدی مورد بررسی قرار دهیم. از این رو در بخش دوم با عنوان تحولات فقر، تغییر خط و نرخ فقر و تغییر در هزینه‌های خانوار مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. تحولات فقر

در بخش قبل متغیرهای اصلی اقتصاد کلان به منظور بررسی روند کلی وضعیت اقتصاد کلان کشور در سال ۱۴۰۰ و سال‌های پیش از آن مورد بررسی قرار گرفت. اما برای مشخص شدن اثر این وضعیت بر معیشت خانوار و به طور خاص بر گروه‌های مختلف درآمدی، نیازمند بررسی داده‌های خرد و در سطح خانوار هستیم. به همین منظور در این قسمت از سه پایگاه داده استفاده می‌شود. اولین و مهمترین داده‌ای که تغییرات وضعیت رفاهی خانوار در کنار سایر متغیرهای مرتبط با وضعیت خانوار را نشان می‌دهد، داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران است. از این داده به منظور برآورد وضعیت رفاهی و مصرفی گروه‌های مختلف درآمدی و همچنین تغییرات نرخ و خط فقر استفاده می‌شود.

دومین پایگاه داده‌ی مورد بررسی، پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان است. در این پایگاه رفاهی نسبت به داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران اطلاعات متفاوتی وجود دارد (که این موضوع ناشی از ماهیت این داده‌هاست به نحوی که در پایگاه‌های داده‌ی معطوف به جامعه (و نه نمونه‌گیری) امکان گردآوری مجموعه وسیعی از اطلاعات وجود ندارد)، اما اطلاعات خرید از کارت (و سایر داده‌های درآمدی) همه‌ی ایرانیان موجود بوده و می‌توان با استفاده از تغییرات آن، تصویری از وضعیت رفاهی جامعه به دست آورد.

همچنین سومین پایگاه داده‌ی مورد بررسی، داده‌های شاپرک است. داده‌های شاپرک اطلاعات خرید از کارت به تفکیک دستگاه‌های پایانه‌ی فروش (پوز) را داراست که بر اساس آن می‌توان میزان خرید از اصناف مختلف را به دست آورد.

۲-۱. خط فقر

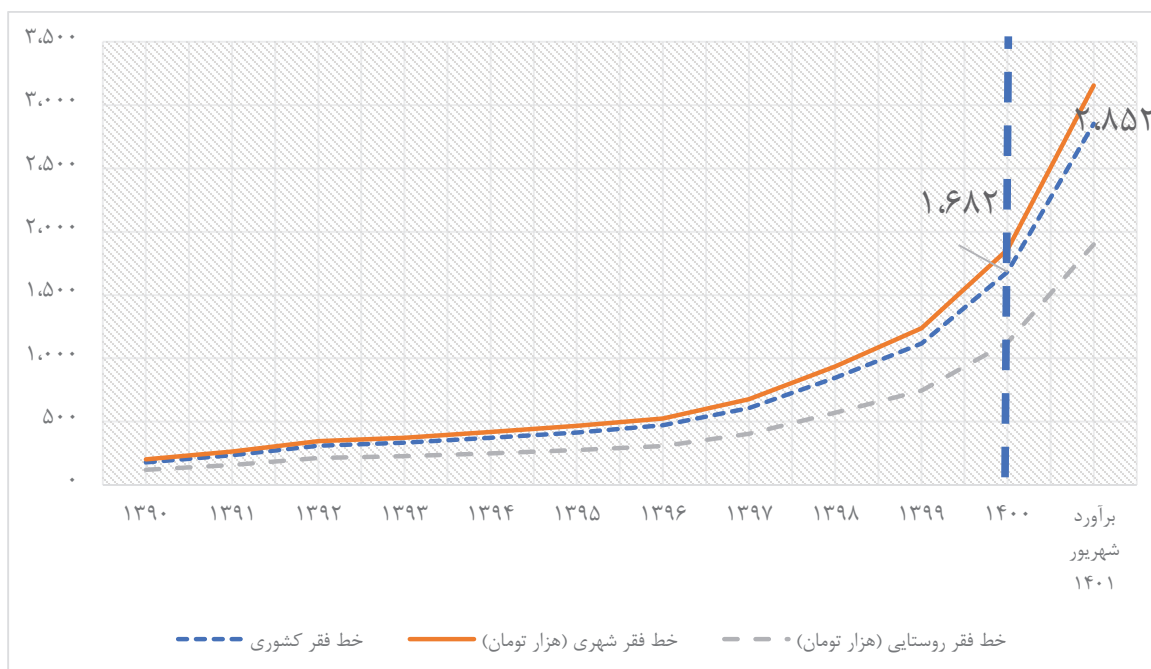
خط فقر متوسط کشوری و همچنین خط فقر متوسط نقاط شهری و متوسط نقاط روستایی برای سال‌های مختلف در نمودار ۱۳ مشخص شده است. در سال ۱۴۰۰ خط فقر سرانه‌ی متوسط کشوری با رشد حدود ۵۰ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹، به میزان حدود یک میلیون و هفتصد هزار تومان رسیده است.^۳

هم‌چنین برآورد می‌شود این عدد در شهریور ۱۴۰۱ به دو میلیون و هشتصد و پنجاه هزار تومان رسیده باشد که بنابراین خط فقر برای یک خانوار چهارنفره در این زمان برابر با هفت میلیون و هفتصد هزار تومان خواهد بود.

با این حال اعداد قطعی سال ۱۴۰۱ پس از انتشار داده‌های هزینه و درآمد خانوار برای این سال (که به طور معمول در تابستان سال بعد منتشر می‌شود) مشخص خواهد شد.

۳. خط فقر رسمی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی که برداشت تعدیل شده‌ای از خط فقر محاسباتی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی است، از سال ۱۳۹۹ به بعد در فرایند رسمی شدن قرار گرفته است. این داده طی سه سال به صورت مقدماتی منتشر شده و سپس با گذراندن دوران انتشار مقدماتی نهایی خواهد شد. از این رو برخی تغییرات جزئی در نتایج در دوران مقدماتی ممکن است رخ دهد که ناشی از بهبود روش‌های محاسباتی است.

نمودار ۱۳. خط فقر سرانه از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ - هزار تومان

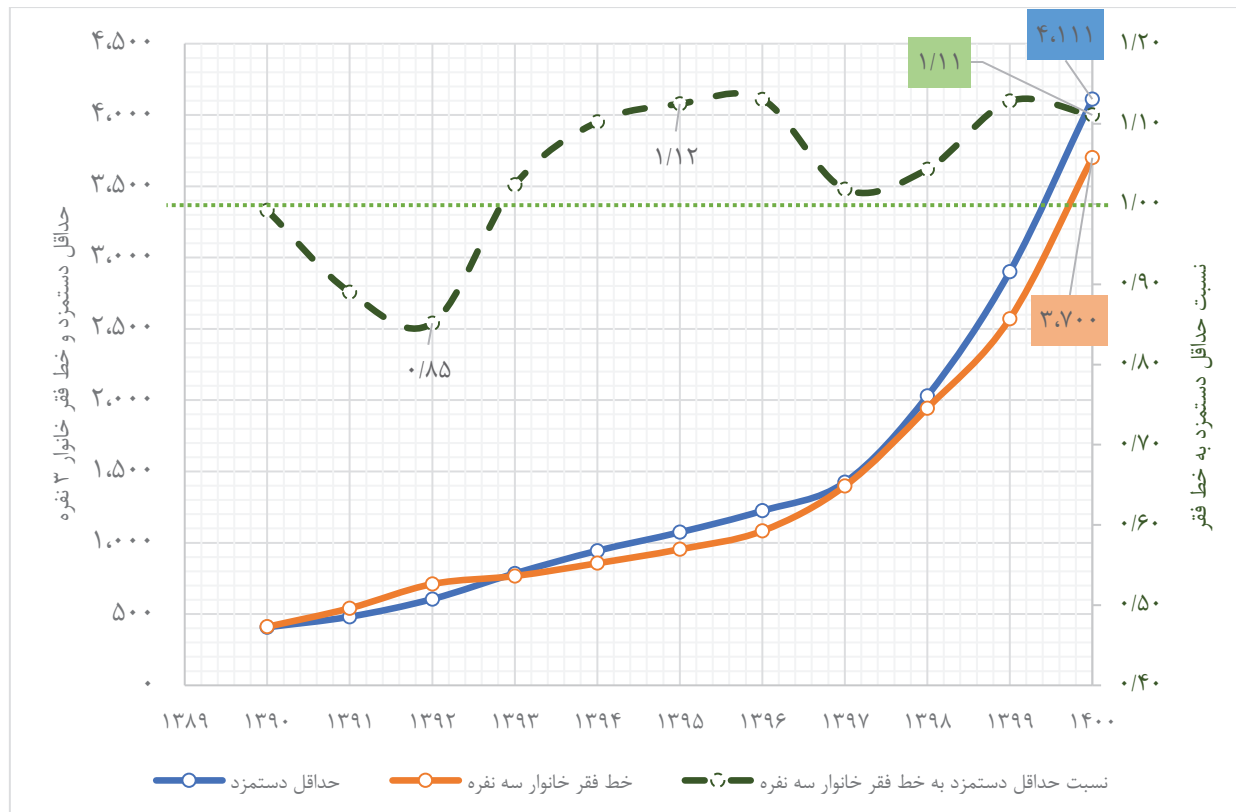

مأخذ: محاسبات بر اساس داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران.

** برآورد شهریور ۱۴۰۱ بر اساس داده‌های ریز اقلام شاخص قیمت بانک مرکزی محاسبه شده و انتظار می‌رود با انتشار داده‌های هزینه و درآمد خانوار برای سال ۱۴۰۱ در تابستان ۱۴۰۲، اعداد برآورد شده مقداری تغییر کنند.

با توجه به وجود تورم در کشور، نمایی بودن خط فقر امری طبیعی بوده و لذا افزایش خط فقر در سال ۱۴۰۰ نمی‌تواند به تنهایی معیاری برای کاهش رفاه خانوار کم درآمد و گسترش فقر باشد. بخصوص اینکه با توجه به نمودارهای ۵ و ۶، در سال ۱۴۰۰ شاهد رشد اقتصادی مثبت در کشور بوده‌ایم. یعنی در صورتی که درآمدهای خانوار، مطابق و یا بیش از خط فقر رشد کند، در این صورت بهبود در وضعیت رفاهی رخ داده است. در حقیقت تغییرات عدد خط فقر به تنهایی نمی‌تواند معیار و ملاکی برای تغییرات رفاه باشد، بلکه تغییرات وضعیت درآمدی خانوار در مقایسه با خط فقر است که می‌تواند مبنایی برای قضاوت در خصوص وضعیت معیشت خانوار باشد.

یکی از متغیرهایی که به طور معمول با خط فقر مقایسه می‌شود، حداقل دستمزد است. در نمودار ۱۴ خط فقر خانوار سه نفره (متوسط بعد خانوارهای کشور) با حداقل دستمزد مقایسه شده است. برای سال‌های ۹۰ تا ۹۲ حداقل دستمزد زیر خط فقر بوده و در سال ۱۳۹۷ نیز تقریباً برابر با خط فقر شده است.

نمودار ۱۴. خط فقر خانوار سه نفره و حداقل دستمزد^۴ - هزار تومان

منبع: محاسبات بر اساس داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

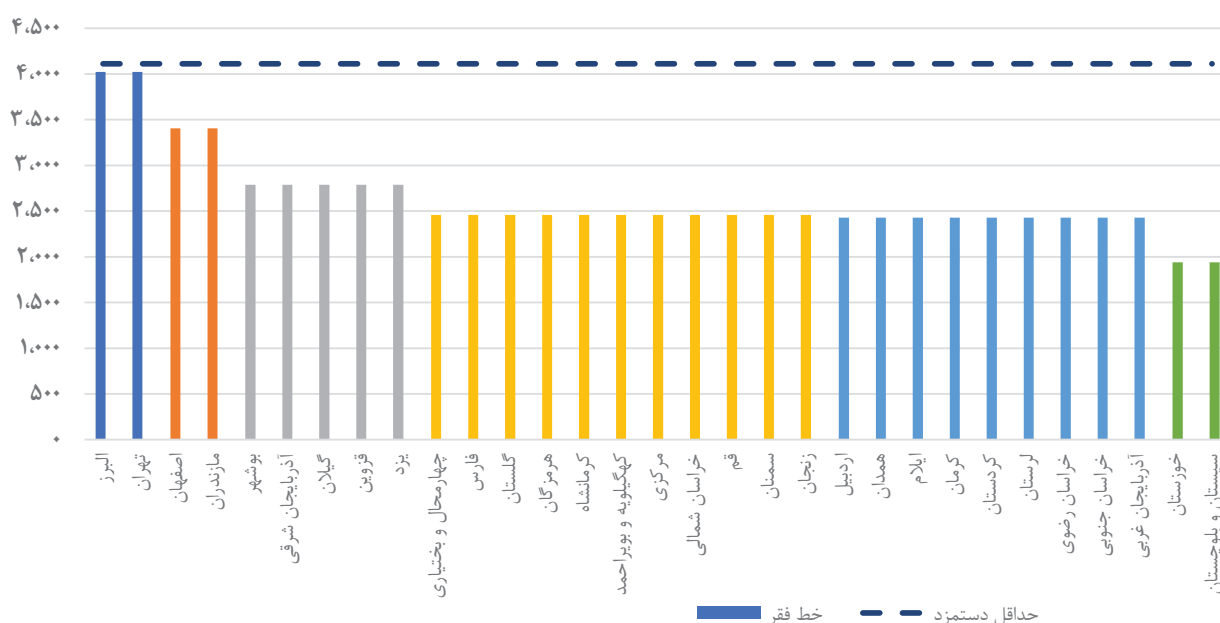
* خط که با خط چین مشخص شده نسبت حداقل دستمزد برای یک کارگرد متأهل با یک فرزند به خط فقر سه نفره را نشان می‌دهد و خط نقطه چین عدد یک است. در صورتیکه نسبت حداقل دستمزد زیر خط نقطه چین قرار گیرد، یعنی حداقل دستمزد کمتر از خط فقر است. یعنی حداقل دستمزد کمتر از خط فقر است. از آنجایی که میانگین بعد خانوار در کشور در سال ۱۴۰۰ برابر ۳٫۲ بوده، در اینجا نیز خط فقر برای خانوار ۳٫۲ نفره محاسبه شده و از این رو مقداری بالاتر از خط فقر خانوار سه نفره است.

در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ حداقل دستمزد خانوار سه نفره حدود ۱۰ درصد بیش از خط فقر آن خانوار بوده است که نشان می‌دهد در صورتیکه دریافتی خانوار به میزان حداقل دستمزد مصوب دولت باشد می‌تواند آنان را مصون از فقر مطلق نماید. اما نکته‌ی بسیار مهمی که باید به آن توجه داشت این است که حداقل دستمزد تعیین شده در هر سال برای تمام مناطق کشور یکسان است. در حالی که وجود تفاوت‌های منطقه‌ای سبب می‌گردد خط فقر در استان‌ها و شهرهای مختلف متفاوت بوده و همچنین بین مناطق شهری و روستایی آن اختلاف زیادی وجود داشته باشد.

۴. برای محاسبه‌ی حداقل دستمزد کل عایدی یک فرد متأهل دارای یک فرزند در نظر گرفته شده است. در گزارش پایش فقر سال ۱۳۹۹ که توسط این معاونت منتشر شده بود، حداقل دستمزد بدون دریافت مزایا و حق عائله مندی و سایر دریافتی‌های فرد لحاظ شده بود و نمودار خط فقر خانوار سه نفره با عدد پایه حقوق برای حداقل دستمزد مقایسه شده بود. این در حالی است که کلیه دریافتی‌های فرد باید ملاک قرار گیرد و از این رو این نمودار تصویر بهتری را ارائه می‌دهد.

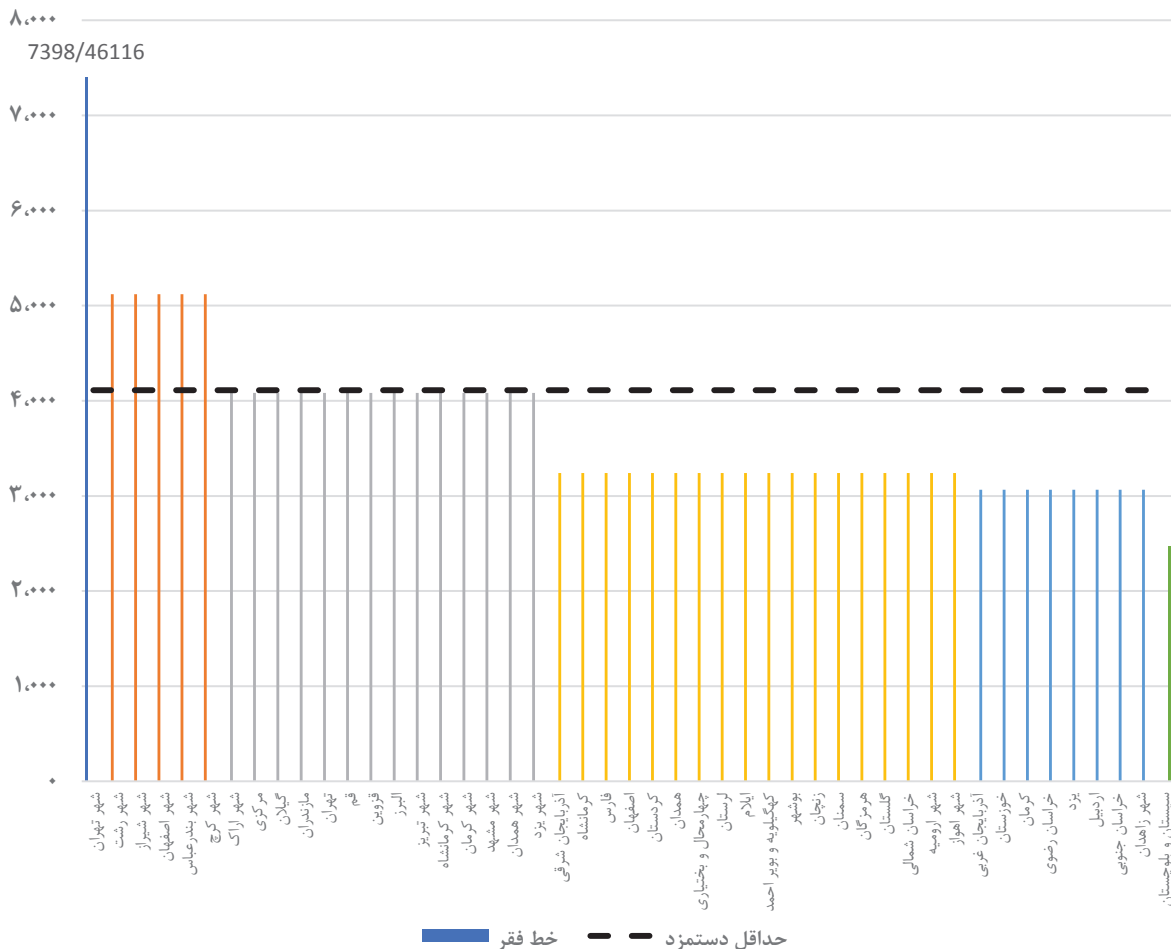
تفاوت خط فقر باعث می شود در برخی مناطق حداقل دستمزد پوشش بیشتر و در برخی دیگر پوشش کمتر داشته باشد. همانطور که در نمودارهای ۱۵ و ۱۶ مشخص است در مناطق روستایی حداقل دستمزد در سال ۱۴۰۰، خط فقر را پوشش می دهد، اما طبق نمودار ۱۶ در مناطق شهری تهران، رشت، شیراز، اصفهان، بندرعباس و کرج نمودار حداقل دستمزد زیر خط فقر قرار می گیرد.

نمودار ۱۵. خط فقر خانوار سه نفره سال ۱۴۰۰ در مناطق روستایی استان ها - هزار تومان

منبع: محاسبات بر اساس داده های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

نمودار ۱۶. خط فقر خانوار سه نفره سال ۱۴۰۰ در مناطق شهری و شهرهای بزرگ - هزار تومان

منبع: محاسبات بر اساس داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

نمودار ۱۵ و ۱۶ نکات جالب توجهی دارد، اول اینکه در حالی که هزینه‌های زندگی و همچنین بهره‌وری نیروی کار در نقاط مختلف کشور یکسان نیست، نمی‌توان حداقل دستمزد یکسان برای همه نقاط کشور در نظر گرفت. این موضوع باعث رشد اشتغال غیررسمی در مناطق با هزینه‌های پایین‌تر و فقر شاغلین در مناطق با هزینه‌های بالاتر می‌شود. به عنوان مثال خط فقر خانوار سه نفره در شهر تهران ۸۰ درصد بیش از حداقل دستمزد است اما در نقاط شهری سیستان و بلوچستان حداقل دستمزد ۱/۵ برابر خط فقر است. بنابراین سیاست تعیین حداقل دستمزد کشوری نمی‌تواند در کشور ما سیاست مناسبی باشد.

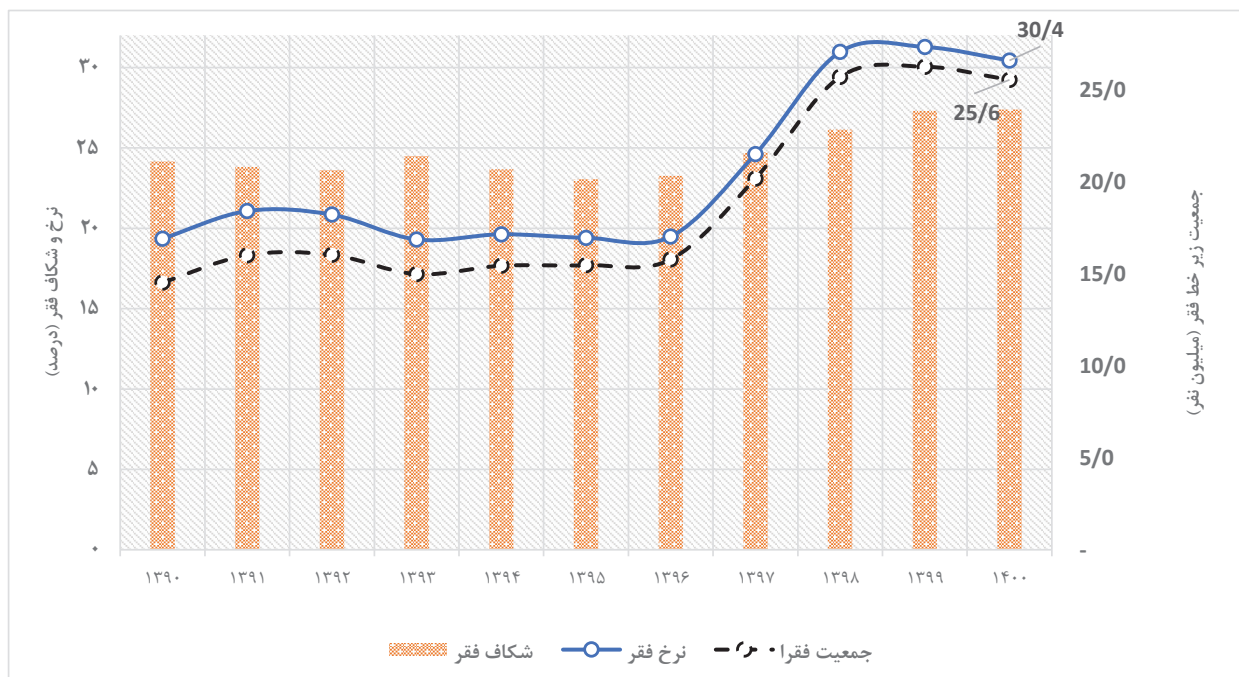
نکته‌ی دوم این است که هرچند خط فقر با حداقل دستمزد مقایسه می‌شود اما این به آن معنا نیست که اگر حداقل دستمزد بالاتر از خط فقر بود می‌توان امیدوار بود که حداقل دستمزد در مقادیر مناسبی تعیین شده است. زیرا اصولاً قرار

نیست مزد کارگر به نحوی باشد که از سقوط به فقر جلوگیری کند بلکه قاعدتاً افراد انتظار دارند که با اشتغال به یک کار تمام وقت و دریافت دستمزد، از رفاه نسبی برخوردار باشند نه اینکه معیشتی در مرز فقر داشته باشند.

۲-۲. نرخ فقر

در نمودار ۱۷ نرخ و شکاف فقر از سال ۱۳۹۰ به بعد نشان داده شده است. همانطور که نشان داده شده، نرخ فقر از سال ۱۳۹۷ به بعد همزمان با دور دوم تحریم‌ها و همچنین رشد شدید تورم، رو به افزایش گذاشته و در سال ۱۳۹۹ به بالاترین مقدار خود یعنی ۳۱ درصد رسیده است. کاهش نرخ تورم، رشد اقتصادی و اضافه شدن ۱۸۵ هزار نفر به تعداد شاغلان کل کشور، باعث شده تا در سال ۱۴۰۰ نرخ فقر حدود ۰٫۸۴ واحد درصد کاهش یافته و به ۳۰٫۴۴ درصد برسد. با توجه به عدد ۳۰٫۵ درصدی سال ۱۴۰۰ برای نرخ فقر، کمتر از ۲۶ میلیون نفر از جمعیت کشور زیر خط فقر قرار دارند که به نسبت سال ۱۳۹۹ کمی کاهش داشته است.

نمودار ۱۷. روند نرخ و شکاف فقر (نسبت جمعیت زیر خط فقر به کل جمعیت) - درصد

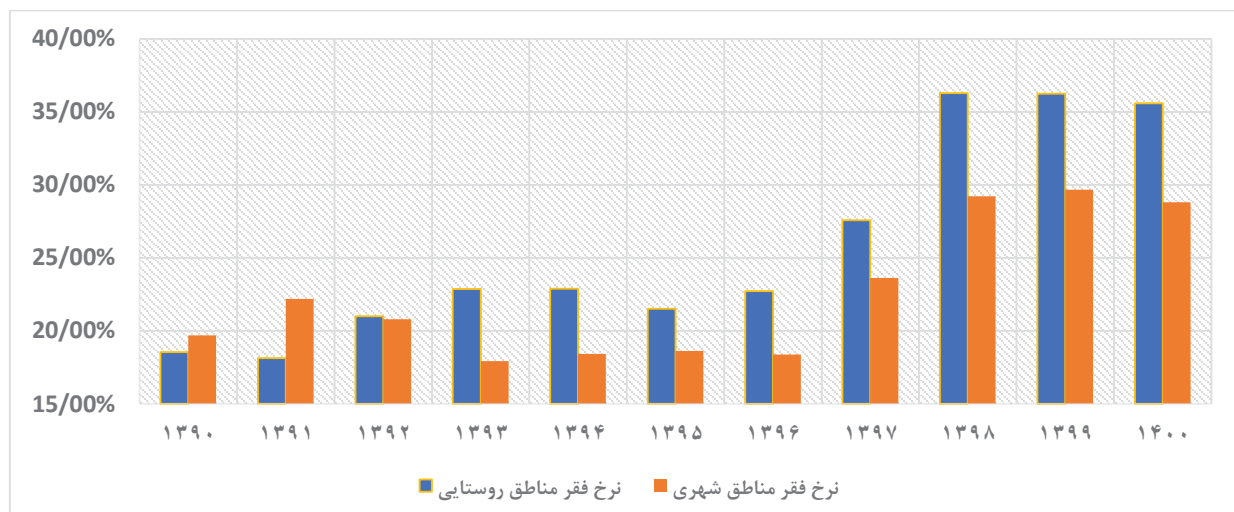
منبع: محاسبات بر اساس داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

در کنار نرخ فقر، شکاف فقر نیز در نمودار ۱۷ نشان داده شده است. شکاف فقر متغیر دیگری است که در کنار شدت فقر قرار می‌گیرد و فاصله‌ی فقرا تا خط فقر را نشان می‌دهد. یعنی در حالی که نرخ فقر عنوان می‌دارد که چند درصد مردم زیر خط فقر قرار دارند، شکاف فقر محاسبه می‌کند که فقرا چه میزان با خط فقر فاصله دارند. به عنوان مثال ممکن است نرخ فقر در

دو سال باهم برابر باشند، اما شکاف فقر در یکی بیشتر از دیگری باشد. در این صورت در حالیکه تعداد افرادی که زیر خط قرار دارند در دو سال باهم مساوی هستند اما وضعیت معیشت فقرا در سالی که شکاف فقر بیشتر شده، بدتر شده است. آنچه از نمودار ۱۷ برای تغییر در وضعیت معیشت فقرا به دست می‌آید این است که به نظر می‌رسد رشد اقتصادی سال ۱۴۰۰ و تعداد مشاغل جدید ایجاد شده، همانطور که در فصل اول نیز اشاره شد، منجر به بهبود وضعیت معیشت متوسط ایرانیان شده است. این امر توانسته وضعیت معیشت افرادی که حول و حوش خط فقر بودند را نیز بهبود بخشد و به مقدار نسبتاً اندکی (در حدود ۷۰۰ هزار نفر) از جمعیت فقرا بکاهد، اما همزمان از شکاف فقر کاسته نشده و حتی ۰٫۰۱ واحد درصد نیز به آن اضافه شده است. یعنی وضعیت فقرا (افراد زیر خط فقر) به طور متوسط نسبت به سال گذشته بهبود نیافته و فقرا نتوانستند فاصله‌ی خود با خط فقر را کمتر کنند.

در نمودار ۱۸ روند نرخ فقر به تفکیک مناطق شهری و روستایی مشخص شده است. مطابق این نمودار، نرخ فقر در مناطق روستایی از سال ۱۳۹۲ به بعد همواره بیش از مناطق شهری بوده است. کمتر بودن نرخ فقر در مناطق روستایی در دو سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ نسبت به مناطق شهری می‌تواند ناشی از اثر توزیع یارانه‌ی نقدی مساوی به همه‌ی مردم در آن سال‌ها باشد که اثر آن بر نرخ فقر در مناطق با هزینه‌های پایین‌تر (مناطق روستایی) به مراتب بیشتر است.

نمودار ۱۸. روند نرخ فقر مناطق شهری و روستایی - درصد

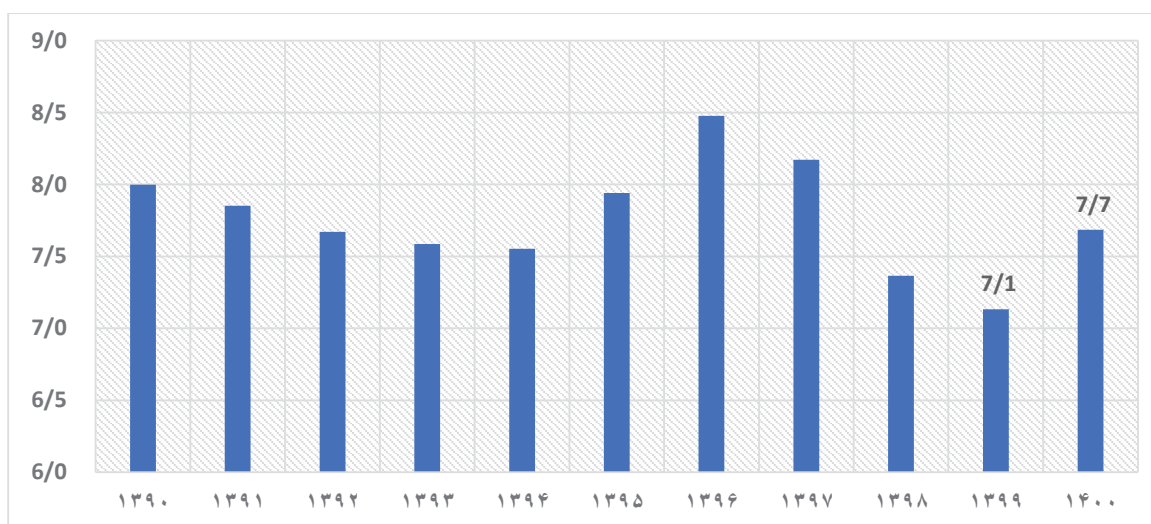
منبع: محاسبات بر اساس داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

۳-۲. تغییر در هزینه‌های خانوار

به طور کلی در داده‌های هزینه و درآمد خانوار، بخش هزینه از اعتبار بالاتری برخوردار است. تغییر در هزینه‌های حقیقی به عنوان متغیر جانشین، تغییرات رفاهی خانوار را نشان می‌دهد. نمودار ۱۹ هزینه‌ها و یا به عبارتی مصرف حقیقی سرانه به

قیمت‌های سال ۱۳۹۵ را نشان می‌دهد. همانطور که مشخص است، مصرف حقیقی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش و رشد ۷٫۸۵ درصدی داشته است. در حقیقت رفاه حقیقی متوسط ایرانیان در سال ۱۴۰۰ افزایش داشته است.

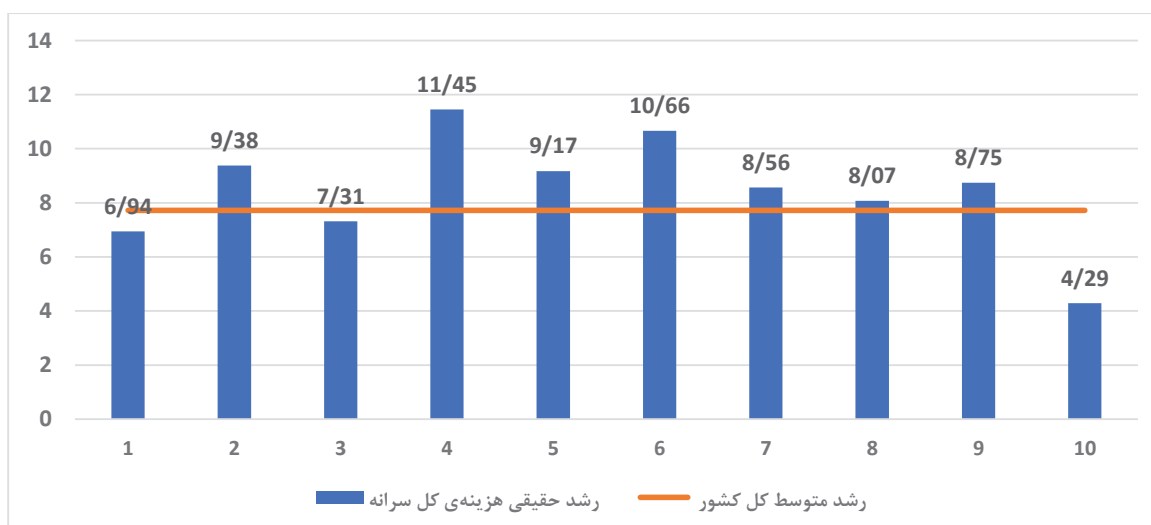
نمودار ۱۹. رشد هزینه کل سرانه حقیقی شده به قیمت‌های پایه سال ۱۳۹۵ - درصد

منبع: محاسبات تحقیق بر اساس داده هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

به منظور بررسی دقیق‌تر، رشد حقیقی مصرف در دهک‌های مختلف درآمدی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ در نمودار ۲۰ نشان داده شده است.

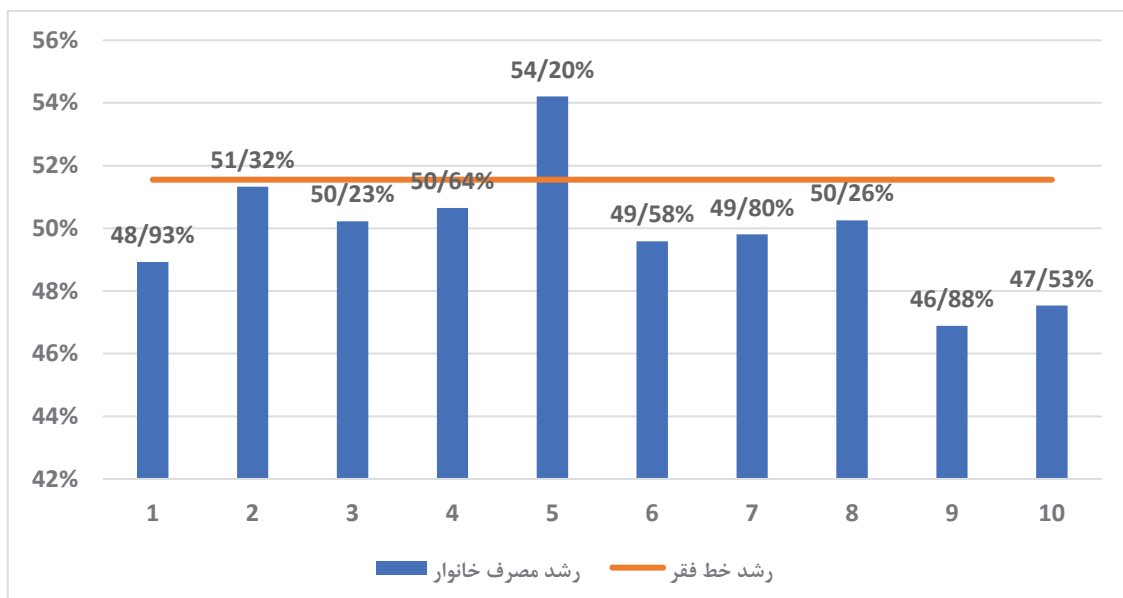
نمودار ۲۰. رشد هزینه کل سرانه حقیقی شده به تفکیک دهک به قیمت‌های پایه سال ۱۳۹۵ - درصد

منبع: محاسبات تحقیق بر اساس داده هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

همانطور که در نمودار ۲۰ مشخص است، بیشترین رشد در مصرف حقیقی را دهک چهارم و بعد از آن دهک ششم داشته است.^۵ با نرخ فقر ۳۱ درصدی سال ۱۳۹۹، دهک چهارم در مرز خط فقر قرار می‌گیرد و بنابراین ادعایی که در قسمت قبل عنوان شد، یعنی بهبود نسبی وضعیت معیشت خانوار حول و حوش خط فقر، تا حدی در نمودار ۲۰ مشاهده می‌شود. همچنین همانطور که مشاهده می‌شود، رشد مصرف حقیقی در دهک اول و سوم کمتر از متوسط کشوری بوده است. یعنی هرچند رشد حقیقی دهک‌های پایین مثبت است، اما بهبود در وضعیت معیشت در این دهک‌ها کمتر از متوسط کشوری بوده است. برای درک بهتر موضوع لازم است تا رشد اسمی هزینه‌های مصرفی خانوار^۶ (که معیاری برای مقایسه با خط فقر است) با رشد اسمی خط فقر مقایسه شود.

نمودار ۲۱. رشد اسمی هزینه‌های مصرفی خانوار به تفکیک دهک - درصد

منبع: محاسبات بر اساس داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

همانطور که در نمودار ۲۱ مشخص است، رشد هزینه‌های مصرفی خانوار در چهار دهک اول کمتر از رشد خط فقر اما نزدیک به آن است. این موضوع به آن معناست که هزینه‌های مصرفی فقرا تقریباً برابر با خط فقر رشد کرده و در نتیجه وضعیت فقرا نسبت به سال گذشته بهبود خاصی نیافته است.

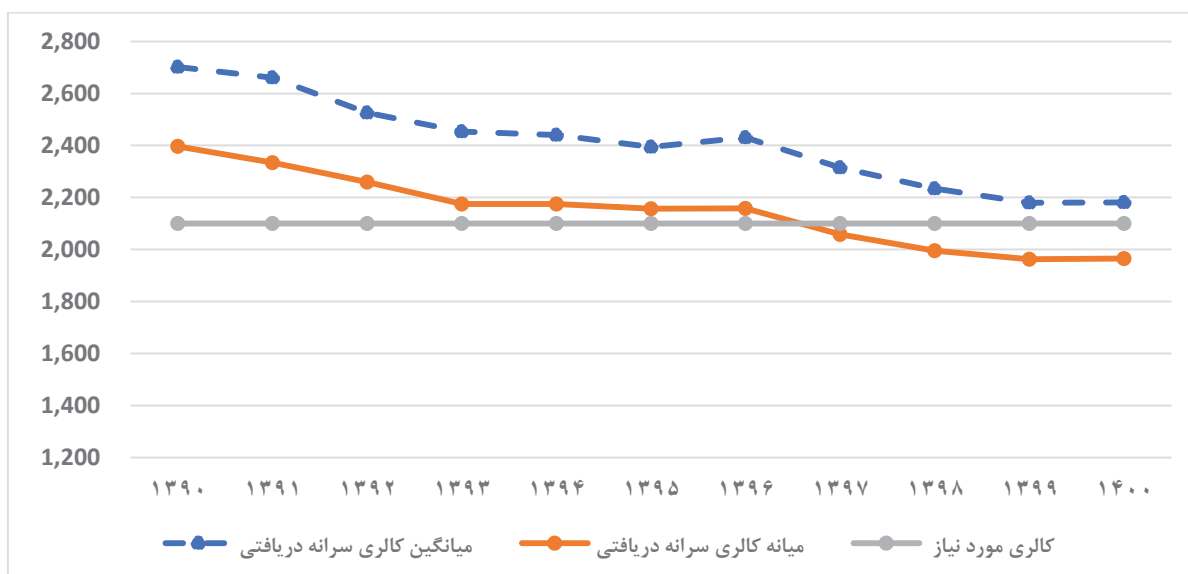
۵. رشد بیشتر مصرف حقیقی در دهک‌های میانی نسبت به دهک‌های اولیه و انتهایی می‌تواند دلایل متعددی داشته باشد که لازم است بررسی دقیق‌تری در خصوص آن صورت گیرد. به عنوان مثال ممکن است مشاغل که در سال ۱۴۰۰ با رفع معضل کرونا احیا شدند بیشتر معطوف به این گروه باشند. با این حال آنچه مشاهده می‌شود این است که دهک‌های میانی نسبت به دهک‌های پایینی و بالایی رشد بیشتری را تجربه کرده‌اند.

۶. هزینه‌های مصرفی خانوار متفاوت از هزینه‌ی کل تعریف می‌شود. به عنوان مثال برخی هزینه‌ها مانند هزینه‌های درمان و عمل‌های جراحی در هزینه‌ی مصرفی خانوار لحاظ نمی‌شود زیرا رشد هزینه‌ی درمان به معنی بهبود وضعیت رفاهی خانوار نیست.

۴-۲. میزان مصرف کالاهای اساسی

آخرین بخشی که از ویژگی‌های رفاهی خانوار در سال ۱۴۰۰ بررسی خواهیم کرد، وضعیت مصرف کالاهای اساسی و کالری دریافتی ایرانیان در سال ۱۴۰۰ است.

نمودار ۲۲. میانه و میانگین کالری سرانه دریافتی ایرانیان - کیلوکالری

محاسبات بر اساس داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

همانطور که در نمودار ۲۲ مشخص است، کالری دریافتی از سال ۱۳۹۰ به بعد روند نزولی داشته و میانه‌ی کالری دریافتی از سال ۱۳۹۷ به بعد پایین‌تر از مقدار مورد نیاز است. در سال ۱۴۰۰ روند کاهشی کالری دریافتی متوقف شده و تقریباً ثابت مانده است. سرانه مصرف کالاهای اساسی خانوار (گوشت قرمز، گوشت سفید، برنج، میوه، شیر و ماست) به تفکیک دهک در سال ۱۴۰۰ و همچنین میزان تغییر در مصرف کالاها نسبت به سال ۱۳۹۹ در جدول ۲ آورده شده است. مطابق این جدول میزان مصرف گوشت قرمز کلیه دهک‌ها نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش داشته است، بطوریکه بطور متوسط سرانه مصرف گوشت قرمز خانوار با ۱۴ درصد افزایش به میزان ۵۹۱ گرم در ماه رسیده است. اما روند مصرف گوشت سفید (گوشت مرغ و ماهی) کمی متفاوت بوده است. مصرف خانوار دهک کم درآمد پایین آمده است؛ بصورتیکه دهک اول ۱۳ درصد و دهک دوم ۱۰ درصد مصرف گوشت سفید خود را کاهش داده‌اند؛ اما مصرف دهک‌های پردرآمد به جز دهک نهم تغییر چندانی نداشته است. در سال ۱۴۰۰ سرانه مصرف برنج، لبنیات و میوه برای خانوارها روند کاهشی داشته و بصورت میانگین به ترتیب میزان آن ۳، ۹ و ۱ درصد کاهش داشته است.

نکته قابل توجه در این جدول میزان درصد کاهش این گروه‌های غذایی می‌باشد؛ بطوریکه خانوار کم درآمد، با توجه به

تورم گروه‌های خوراکی ناچار به کاهش بیشتر مصرف کالاهای مذکور شده‌اند.

جدول ۲. سرانه مصرف کالاهای اساسی در سال ۱۴۰۰ و درصد تغییر نسبت به سال ۱۳۹۹ (گرم در ماه)

دهک	گوشت قرمز	تغییر گوشت قرمز	گوشت سفید	تغییر گوشت سفید	برنج	تغییر برنج	شیر و ماست	تغییر شیر و ماست	میوه	تغییر میوه
۱	۱۱۹	۷٪	۹۵۹	-۱۳٪	۹۸۵	۱٪	۱,۳۳۸	-۱۵٪	۲,۱۲۰	-۱۱٪
۲	۲۰۰	۲۰٪	۱,۱۶۶	-۱۰٪	۱,۳۴۶	۴٪	۱,۷۴۳	-۹٪	۲,۷۳۳	-۸٪
۳	۲۹۵	۲۶٪	۱,۳۸۰	-۳٪	۱,۵۰۸	۷٪	۲,۰۳۶	-۹٪	۳,۲۲۷	-۷٪
۴	۳۳۲	۴٪	۱,۴۶۷	۱٪	۱,۷۹۹	۴٪	۲,۲۰۷	-۹٪	۳,۶۰۸	-۲٪
۵	۴۱۸	۹٪	۱,۶۱۶	۱٪	۲,۰۳۲	۳٪	۲,۲۸۲	-۱۴٪	۳,۸۰۵	۱٪
۶	۵۳۵	۳۳٪	۱,۷۳۰	۰٪	۲,۲۵۹	۳٪	۲,۵۰۹	-۹٪	۴,۱۲۹	-۲٪
۷	۶۳۵	۲۵٪	۱,۸۳۱	۰٪	۲,۳۹۹	۴٪	۲,۶۹۴	-۵٪	۴,۴۸۰	-۳٪
۸	۷۵۹	۸٪	۱,۹۷۰	۰٪	۲,۷۵۹	۱٪	۲,۹۴۷	-۸٪	۴,۹۲۳	۰٪
۹	۱,۰۰۰	۲۳٪	۲,۲۶۰	۶٪	۳,۱۹۳	۴٪	۳,۲۳۹	-۷٪	۵,۵۷۸	۶٪
۱۰	۱,۶۲۲	۴٪	۲,۸۱۸	۱٪	۴,۵۲۶	۹٪	۳,۸۹۵	-۹٪	۷,۳۱۶	۵٪
متوسط	۵۹۱	۱۴٪	۱,۷۲۰	-۱٪	۲,۲۸۱	۳٪	۲,۴۸۹	-۹٪	۴,۱۹۲	-۱٪

منبع: محاسبات بر اساس داده‌های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

نگاهی به جدول ۲ نشان از کاهش مصرف گوشت سفید و شیر و ماست و میوه در بیشتر دهک‌ها و افزایش مصرف گوشت قرمز در تمامی دهک‌ها دارد. کاهش مصرف شیر و ماست در سال ۱۴۰۰ را می‌توان ناشی از رشد قابل توجه قیمت این کالا در این سال دانست. همچنین در خصوص کاهش مصرف گوشت سفید و افزایش مصرف گوشت قرمز باید عنوان داشت که از سال ۱۳۹۷ به بعد با افزایش قابل توجه قیمت گوشت قرمز خانوارهای ایرانی به تدریج گوشت مرغ را جایگزین گوشت قرمز کرده بودند. به نحوی در سال ۱۳۹۶ به طور متوسط مصرف گوشت سفید (مرغ و ماهی) ۲٫۵ برابر گوشت قرمز بوده است. این مقدار در سال ۱۳۹۸ به ۳٫۵ برابر رسید. در سال ۱۳۹۹ با تغییر در قیمت‌های نسبی بین گوشت و مرغ مصرف گوشت قرمز افزایش یافته نسبت مصرف گوشت سفید (مرغ و ماهی) به گوشت قرمز به ۳ کاهش یافته است.

در سال ۱۴۰۰ نیز با بهبود نسبی در وضعیت رفاهی، خانوارهای ایرانی مجدداً به سمت نسبت مصرف قبلی حرکت کرده تا بخشی از کاهش رفاه ناشی از کاهش مصرف گوشت قرمز را جبران کنند. در حقیقت در سال ۱۴۰۰ دو عامل باعث افزایش مصرف گوشت قرمز و کاهش گوشت مرغ شده است، اول کاهش قیمت نسبی گوشت قرمز و دوم بهبود وضعیت معیشت خانوار. به طوریکه در جایگزینی بین گوشت قرمز و گوشت مرغ (به عنوان کالاهای مکمل) گوشت مرغ نقش کالای پست را ایفا کرده که با افزایش درآمد مصرف آن کاهش یافته و گوشت قرمز جایگزین آن شده است.

در مجموع بررسی کالری دریافتی و همین‌طور مصرف کالای اساسی، نشان می‌دهد که هرچند کالری دریافتی در دو سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ در متوسط کل کشور تقریباً یکسان بوده، اما مصرف برخی کالاهای اساسی با نوسانات زیادی مواجه بوده و در برخی دهک‌ها نیز تغییرات مصرف بیش از بقیه است.^۷

۷. برای اطلاع از نسبت مصرف گوشت مرغ به گوشت قرمز به نمودارهای ۱-پ و ۲-پ در پیوست این گزارش مراجعه کنید.

۲-۵. پایش شاخص‌های رفاهی خانوار بر اساس پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان

وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی با هدف ایجاد شناسنامه رفاهی اقتصادی برای همه ایرانیان جهت تعیین وضعیت اقتصادی خانوارها و شناسایی فقرا و محرومین اطلاعات مربوط به پایگاه‌های اطلاعاتی متعددی را در یک بانک اطلاعاتی جامع با عنوان «پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان» تجمیع نموده است. استفاده از اطلاعات ثبتی در این پایگاه برخلاف دیگر داده‌های موجود که اساس آن‌ها عموماً نمونه‌گیری است، امکان تحلیل وضعیت فقر و رفاه خانوارها را در سطح ملی، استانی، شهرستانی و حتی محلات و بلوک‌های پستی جهت اجرای انواع برنامه‌ها و طرح‌های حمایتی آن‌ها فراهم می‌آورد.

در این گزارش نیز از ظرفیت این پایگاه داده استفاده شده و با استفاده از شاخص‌های موجود در این پایگاه یک شاخص که نمایانگر وضعیت فقر و رفاه خانوار است، ساخته شده است.

با استفاده از این شاخص نرخ محرومیت برای سال ۱۴۰۰ در جدول ۳ آورده شده است. با این تعریف ۳۰ درصد از افراد جامعه فقیر هستند.

جدول ۳. نمره‌ی محرومیت در سال ۱۴۰۰

استان	نرخ فقر	استان	نرخ فقر
سیستان و بلوچستان	۵۸٫۲۲٪	خوزستان	۳۳٫۲۶٪
خراسان شمالی	۴۴٫۶۷٪	کرمان	۳۲٫۶۲٪
گلستان	۴۱٫۷۷٪	گیلان	۳۲٫۳۰٪
کردستان	۴۱٫۶۷٪	متوسط کشوری	۳۰٫۰۰٪
آذربایجان غربی	۴۰٫۴۹٪	قزوین	۲۷٫۸۶٪
لرستان	۳۹٫۶۱٪	مرکزی	۲۶٫۵۸٪
کهگیلویه و بویراحمد	۳۸٫۳۷٪	ایلام	۲۶٫۴۶٪
خراسان رضوی	۳۷٫۶۴٪	فارس	۲۶٫۳۹٪
اردبیل	۳۷٫۲۶٪	قم	۲۵٫۷۴٪
همدان	۳۶٫۴۸٪	مازندران	۲۳٫۴۶٪
هرمزگان	۳۶٫۱۰٪	بوشهر	۲۳٫۳۹٪
کرمانشاه	۳۵٫۸۶٪	سمنان	۲۲٫۱۲٪
خراسان جنوبی	۳۵٫۲۸٪	اصفهان	۲۰٫۹۸٪
چهارمحال و بختیاری	۳۴٫۱۰٪	البرز	۱۹٫۱۶٪
آذربایجان شرقی	۳۳٫۸۰٪	یزد	۱۷٫۲۹٪
زنجان	۳۳٫۲۷٪	تهران	۱۵٫۴۴٪

منبع: پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان

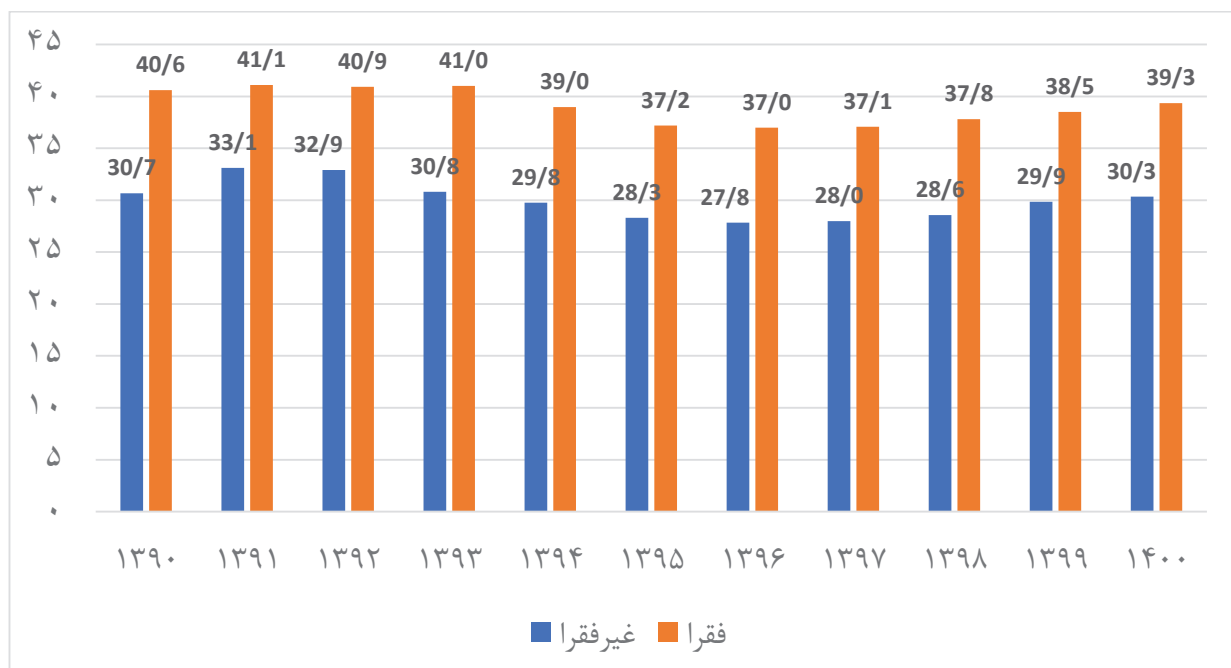
همان طور که مشاهده می‌کنیم استان سیستان و بلوچستان با نمره‌ای معادل ۵۸٫۲ درصد بالاترین نمره‌ی محرومیت را به خود اختصاص داده و استان‌های یزد و تهران با نمره محرومیت ۱۷ و ۱۵ درصد دارای کمترین نمره‌ی محرومیت بوده‌اند.

۶-۲. پایش وضعیت رفاهی با استفاده از تغییرات وضعیت مصرف

برآورد شاخص‌هایی از قبیل کل هزینه‌های سرانه، هزینه‌های خوراک و آشامیدنی سرانه و سهم گروه خوراک و آشامیدنی از کل هزینه‌ها با استفاده از اطلاعات تراکنش‌های فروش می‌تواند در تبیین وضعیت فقر در سطوح ملی، استانی و شهرستان، اطلاعات ارزشمندی را در اختیار قرار دهد.

سهم غذا از کل هزینه‌های خانوار، شاخصی از امنیت غذایی خانوار است؛ شواهد نشان می‌دهد، فقرا و اقشار آسیب‌پذیر، سهم بیشتری از درآمد خود را برای تأمین غذا (به عنوان اساسی‌ترین نیاز) خرج می‌کنند. این پدیده به عنوان قانون انگل شناخته می‌شود و نشان می‌دهد با افزایش درآمد، سهم غذا در کل هزینه‌ها کاهش می‌یابد. بنابراین به منظور مقایسه میزان فقر در سطح منطقه‌ای می‌توان از شاخص نسبت هزینه گروه خوراک به کل هزینه‌ها استفاده کرد. هر چه سهم گروه خوراک و آشامیدنی از کل هزینه‌ها در منطقه‌ای بیشتر باشد، می‌توان فرض کرد که آن منطقه از سطح رفاهی پایین‌تری برخوردار است.

نمودار ۲۳. سهم هزینه خوراک از کل هزینه‌ها (درصد) به تفکیک فقرا و غیرفقرا

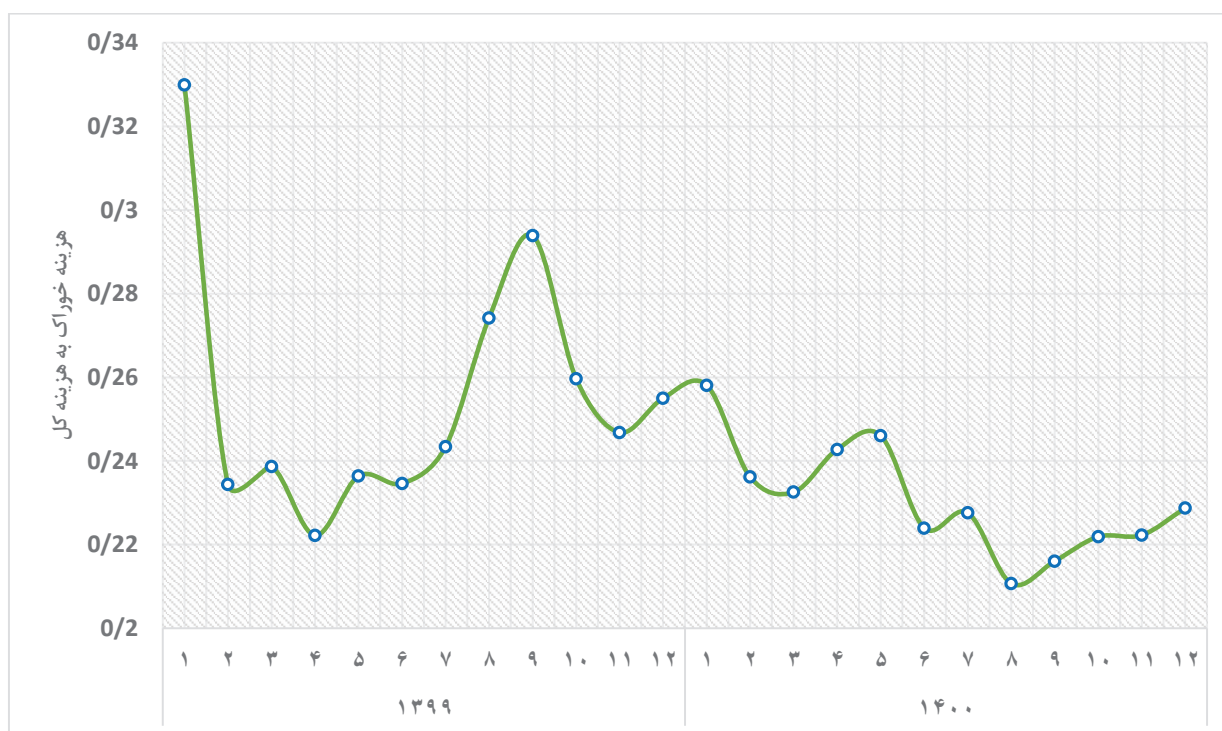

منبع: محاسبات تحقیق بر اساس داده هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

با توجه به اینکه خانوارهای فقیر کمتر قادر به مرتفع کردن نیازهای اساسی خود هستند، انتظار می‌رود این افراد سهم بیشتری از درآمد خود را صرف خرید خوراک کنند. همانطور که در نمودار ۲۳ نیز مشخص است، سهم هزینه‌های خوراک خانوارهای فقرا و غیر فقرا همواره در سال‌های مختلف تفاوت معناداری با یکدیگر داشته است و همواره این نسبت برای فقرا بیش از غیر فقرا است. یعنی سهم هزینه‌ی خوراک از کل هزینه‌ی خانوار می‌توان ملاکی برای تغییرات رفاهی باشد.

در نمودار ۲۴ با استفاده از داده‌های تراکنش‌های فروش، سهم هزینه‌های خوراک از کل به تفکیک ماه در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ محاسبه شده است. در سال ۱۳۹۹ به علت شیوع کرونا در کشور، سهم گروه خوراک و آشامیدنی از کل هزینه‌های خانوار افزایش قابل توجهی یافته به طوریکه به طور متوسط میزان این شاخص در سال ۱۳۹۹ بالاتر از سال ۱۴۰۰ است. نکته‌ای که باید به آن توجه داشت این است که داده‌های دو نمودار ۲۳ و ۲۴ با یکدیگر قابل مقایسه نیستند، زیرا داده‌های شاپرک بر اساس هزینه‌هایی است که تنها با کارت پرداخت شده (خرید از کارت) اما داده‌های هزینه و درآمد خانوار کل هزینه‌های خانوار (از جمله اجاره بهای مسکن و سایر پرداخت‌های نقدی یا کارت به کارت) را در بر دارد. اما از این داده برای مقایسه‌ی استانی و یا تحولات کلی می‌توان بهره برد.

نمودار ۲۴. تحولات سهم هزینه‌های خوراک از کل

منبع: محاسبات بر اساس اطلاعات شاپرک

۲-۷. رتبه بندی محروم‌ترین مناطق

با توجه به بررسی‌هایی که در سطح استان و شهرستان انجام گرفت در انتها به منظور ارائه تصویری کلی از وضعیت نابرابری استانی و شهرستانی، از تمام شاخص‌هایی که در این سطوح قابل احصا بوده‌اند، بهره گرفتیم تا از ترکیب این شاخص‌ها به رتبه‌بندی جامع‌تری دست یابیم. شاخص‌هایی که برای ترکیب استفاده شده‌اند شامل رتبه‌بندی محرومیت در پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان، سهم هزینه خوراک از کل داده‌های شاپرک و نرخ فقر داده‌های هزینه درآمد هستند.

جدول ۴. رتبه‌بندی محروم‌ترین استان‌ها بر اساس شاخص ترکیبی

رتبه	استان	رتبه	استان
۱	سیستان و بلوچستان	۱۷	آذربایجان غربی
۲	خراسان شمالی	۱۸	چهارمحال و بختیاری
۳	هرمزگان	۱۹	خوزستان
۴	لرستان	۲۰	گیلان
۵	گلستان	۲۱	فارس
۶	کرمان	۲۲	زنجان
۷	کهگیلویه و بویراحمد	۲۳	قزوین
۸	همدان	۲۴	سمنان
۹	ایلام	۲۵	مرکزی
۱۰	خراسان جنوبی	۲۶	البرز
۱۱	کرمانشاه	۲۷	مازندران
۱۲	قم	۲۸	اصفهان
۱۳	کردستان	۲۹	بوشهر
۱۴	آذربایجان شرقی	۳۰	تهران
۱۵	اردبیل	۳۱	یزد
۱۶	خراسان رضوی		

منبع: پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان، اطلاعات شاپرک بانک مرکزی و داده هزینه درگاه آمار

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌کنیم محروم‌ترین استان از نظر شاخص ترکیبی استان سیستان و بلوچستان بوده و استان‌های یزد و تهران نیز بهترین وضعیت را دارا هستند.

جدول ۳. رتبه‌بندی ۲۰ شهرستان محروم بر اساس شاخص ترکیبی

رتبه	شهرستان	استان	رتبه	شهرستان	استان
۱	بشاگرد	هرمزگان	۱۱	مهرستان	سیستان و بلوچستان
۲	فנוچ	سیستان و بلوچستان	۱۲	قلعه گنج	کرمان
۳	دلگان	سیستان و بلوچستان	۱۳	بمپور	سیستان و بلوچستان
۴	سرباز	سیستان و بلوچستان	۱۴	دلفان	لرستان
۵	قصرقند	سیستان و بلوچستان	۱۵	راز و جرگلان	خراسان شمالی
۶	نیک شهر	سیستان و بلوچستان	۱۶	سیب و سوران	سیستان و بلوچستان
۷	هامون	سیستان و بلوچستان	۱۷	فاروج	خراسان شمالی
۸	کوه‌رنگ	چهارمحال و بختیاری	۱۸	فاریاب	کرمان
۹	نیمروز	سیستان و بلوچستان	۱۹	سروآباد	کردستان
۱۰	میرجاوه	سیستان و بلوچستان	۲۰	زهک	سیستان و بلوچستان

منبع: پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان و اطلاعات شاپرک بانک مرکزی

در سطح شهرستان نیز ۱۲ شهرستان از استان سیستان و بلوچستان در جمع محروم‌ترین شهرستان‌ها قرار دارند. همچنین دو شهرستان از استان کرمان نیز در جرگه ۲۰ شهرستان محروم قرار گرفته‌اند.

۳. جمع بندی و نتیجه گیری

سال ۱۴۰۰ با تورم بالا آغاز شد اما در ماه های انتهایی سال روند کاهشی داشت. با این حال با وجود کاهش تورم در سال ۱۴۰۰ همچنان نرخ تورم در اقتصاد ایران بسیار بالاتر از روندهای بلندمدت آن قرار داشته و اقتصاد در وضعیت ناپایداری قرار دارد. پس از از دست رفتن حدود ۱ میلیون شغل در سال ۱۳۹۹ به واسطه ی کرونا و رشد بسیار منفی بخش خدمات، در سال ۱۴۰۰ برخی از مشاغل احیا شدند و همین موضوع رشد مثبت ۴٫۵ درصدی بخش خدمات در سال ۱۴۰۰ را به همراه داشت. در کنار آن نیز تعداد شاغلان در حدود ۱۸۴٫۴ هزار نفر در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است.

علاوه بر بخش خدمات گروه صنعت که شامل استخراج نفت و گاز طبیعی نیز می شود در سال ۱۴۰۰ رشد داشته و در مجموع به جز بخش کشاورزی، سایر بخش ها (خدمات و صنعت و معدن) در سال ۱۴۰۰ رشد داشته اند و این موضوع باعث شده تا تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۱۴۰۰ رشد ۴٫۳ درصدی را تجربه کند.

بنابراین تورم نسبتاً کمتر سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹، رشد اقتصادی مثبت (در کنار رشد اقتصادی تقریباً ۱ درصدی سال ۱۳۹۹) و ایجاد ۱۸۴٫۴ هزار شغل در مقابل کاهش ۱ میلیون شغل در سال ۱۳۹۹، باعث شده تا از روندهای اقتصاد کلان انتظار بهبود نسبی (و نه قابل توجه) در وضعیت معیشت خانوار وجود داشته باشد.

در کنار داده های اقتصاد کلان که بهبود نسبی در وضعیت را نشان می دهد، بررسی داده های خرد یعنی در سطح خانوار نیز بهبود معیشت متوسط ایرانیان را تأیید می کند.

هزینه ی سرانه به قیمت های حقیقی در سال ۱۴۰۰ بر اساس داده های هزینه و درآمد خانوار نسبت به سال ۱۳۹۹ در حدود ۷٫۷ درصد رشد را نشان می دهد. یعنی مصرف حقیقی خانوار در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش یافته که می تواند ناشی از افزایش اندک در وضعیت رفاهی باشد. همین موضوع باعث شده تا روند افزایشی نرخ فقر که سال ۱۳۹۷ آغاز شده بود متوقف شده و مقدار آن از حدود ۳۱ درصد در سال ۱۳۹۹ به حدود ۳۰ درصد در سال ۱۴۰۰ برسد و جمعیت فقرا با حدود ۷۰۰ هزار نفر کاهش به زیر ۲۶ میلیون نفر برسد.

برآوردها نشان می دهد که خط فقر در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد حدود ۵۰ درصدی داشته و به عدد ۱ میلیون و ۶۸۲ هزار تومان سرانه در ماه رسیده که بر این اساس خط فقر یک خانوار سه و چهار نفره به ترتیب ۳ میلیون و ۷۰۰ و ۴ میلیون و ۵۴۱ هزار تومان خواهد بود. شایان ذکر است که آخرین اعداد خط و نرخ فقر بر اساس آخرین داده های موجود، برای سال ۱۴۰۰ بوده و خط فقر برای سال ۱۴۰۱ بر اساس برآوردها به طور متوسط در کل کشور به طور سرانه ۲٫۸۵ میلیون تومان و برای خانوار چهارنفره در حدود ۷٫۷ میلیون تومان است. این عدد برای خانوار چهارنفره و سه نفره در شهر تهران برای سال ۱۴۰۱ در حدود ۱۴٫۷ و ۱۱٫۹ میلیون تومان برآورد می شود.

براساس داده های هزینه درآمد خانوار میتوان میزان کالری و سرانه مصرف گروه های غذایی را نیز محاسبه نمود. کالری دریافتی از سال ۱۳۹۰ به بعد روند نزولی داشته و میانه ی کالری دریافتی از سال ۱۳۹۷ به بعد پایین تر از مقدار مورد نیاز است. در سال ۱۴۰۰ روند کاهشی کالری دریافتی متوقف شده و تقریباً ثابت مانده است.

میزان مصرف گوشت قرمز در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش داشته است، بطوریکه بطور متوسط سرانه مصرف گوشت قرمز خانوار ۱۴ درصد افزایش داشته است. اما روند مصرف گوشت سفید (گوشت مرغ و ماهی)، بیانگر کاهش مصرف آن توسط خانوار دهک کم درآمد و عدم تغییر مصرف دهک‌های پردرآمد می‌باشد.

بطور کلی نکته قابل توجه در مقادیر سرانه مصرف کالاهای اساسی میزان درصد کاهش این گروه‌های غذایی است؛ بطوریکه خانوار کم درآمد، با توجه به تورم گروه‌های خوراکی ناچار به کاهش بیشتر مصرف کالاهای مذکور شده‌اند و همچنین در مجموع بررسی کالری دریافتی و همین‌طور مصرف کالای اساسی، میان دو سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ ثبات تقریبی را نشان می‌دهد. هرچند در برخی کالاهای اساسی مصرف کاهش یافته و در برخی دیگر افزایش یافته است.

اگر چه در سال ۱۴۰۰ وضعیت رفاهی کل جامعه بطور متوسط بهبود یافته است، اما بهبود محسوسی در میزان رفاه گروه‌های پایین درآمدی به وجود نیامده است. رشد حقیقی هزینه (درآمد) کمتر از متوسط کشور برای دهک‌های اول و سوم و رشد اسمی هزینه‌های خانوار در چهار دهک اول کمتر از رشد خط فقر، نشانه‌هایی از عدم بهبود وضعیت رفاهی دهک‌های کم درآمد جامعه در سال ۱۴۰۰ می‌باشد، بطوریکه با وجود کاهش اندک در میزان نرخ فقر، شکاف فقر نسبت به سال ۱۳۹۹ تا حدودی افزایش داشته است.

با رفع محدودیت‌های کرونا و کاهش رکود ناشی از آن در سال ۱۴۰۰، بسیاری از اصناف و مشاغل آسیب دیده از شوک حاصل از این بیماری، همچون سالن‌های سینما، تئاتر، آژانس‌های مسافرتی و مراکز تفریحی ورزشی مجدداً احیاء شد و شاهد رشد مثبت در ارزش حقیقی تراکنش‌های این اصناف بوده‌ایم و همچنین مشاغل بخش خدمات که بیشترین آسیب را با شیوع کرونا و کاهش روابط اجتماعی متحمل شده بودند، در سال ۱۴۰۰ با رشد ۴٫۵ درصدی توانسته‌اند مجدداً بازار خود را بدست آورد.

منابع

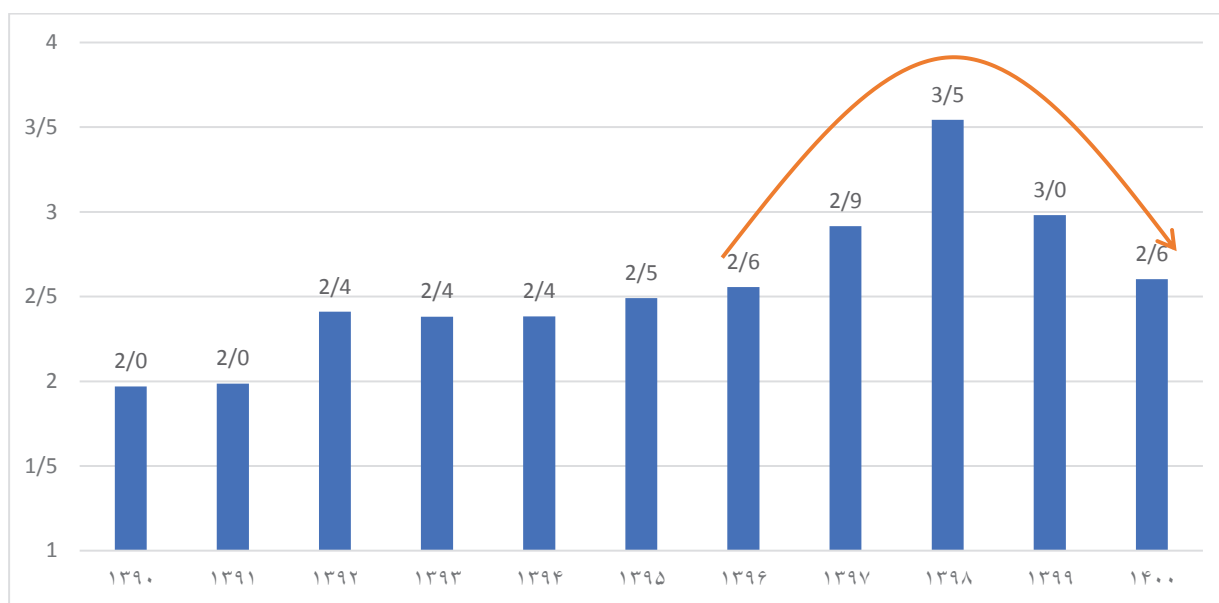
- محاسبات مطالعات فقر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی قابل دسترسی از آدرس:
<https://github.com/IPRCIRI/IRHEIS/>
- گزارش «بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور ۴. تصویر اقتصاد ایران و چشم‌انداز آن در آستانه تصویب لایحه بودجه ۱۴۰۰» مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۷۲۹۳.
- گزارش «تحلیل تورم در سه ماه تابستان ۱۳۹۹»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۷۲۸۱.
- داده‌ها
- بانک مرکزی، اطلاعات شبکه الکترونیکی پرداخت کارتی (شاپرک)، سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۹.
- مرکز آمار ایران، چکیده طرح آمارگیری نیروی کار، سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹.
- مجموعه پژوهش‌ها و محاسبات در حوزه فقر، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- مرکز آمار ایران، داده‌های خام نیروی کار، سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۰.
- مرکز آمار ایران، داده‌های خام هزینه و درآمد خانوار، سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۰.
- وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی، پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان، سال ۱۴۰۰.

پیوست ها

پیوست الف) مصرف گوشت سفید و گوشت قرمز

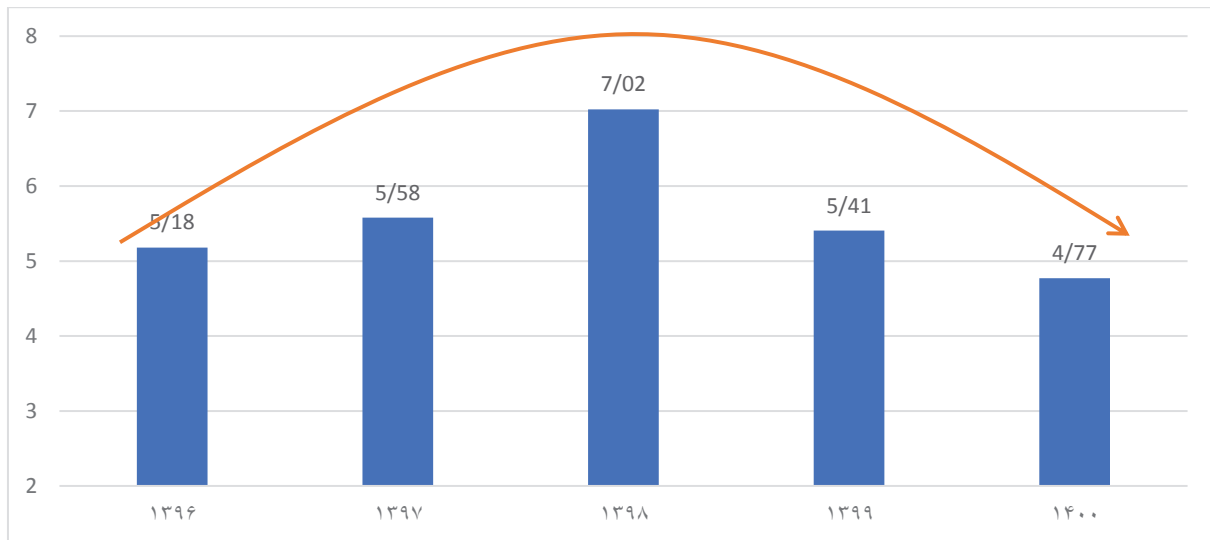
با افزایش قیمت نسبی گوشت قرمز به گوشت سفید از سال ۱۳۹۶، گوشت سفید جایگزین گوشت قرمز شده و با کاهش قیمت نسبی در سال های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ مجددا مصرف گوشت قرمز نسبت به گوشت سفید افزایش یافته است.

نمودار ۱-پ. نسبت مصرف گوشت سفید به گوشت قرمز

منبع: محاسبات بر اساس داده های هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

نمودار ۲- پ. نسبت متوسط قیمت گوشت قرمز به مرغ ماشینی

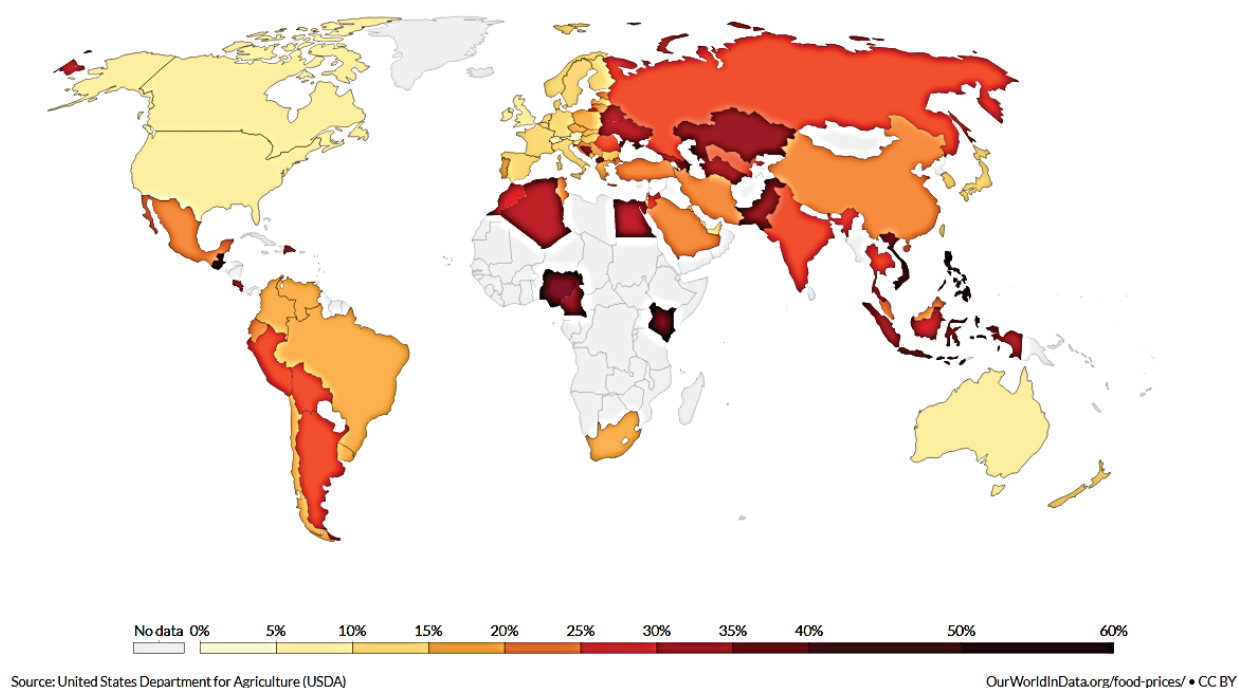
منبع: مرکز آمار ایران

پیوست-ب) شواهدی مبنی بر کفایت شاخص «سهم خوراک از کل هزینه‌ها» در تحلیل فقر

هزینه‌های غذا مؤلفه اصلی ابعاد اساسی رفاه مانند امنیت غذایی، تغذیه، بهداشت و فقر است. مخارج خوراکی و آشامیدنی بیشترین سهم از کل هزینه خانوار را در کشورهای کم درآمد را تشکیل می‌دهد و به طور متوسط حدود ۵۰ درصد از بودجه خانوار در این کشورها را تشکیل می‌دهد (وزارت کشاورزی ایالات متحده، ۲۰۱۱). سهم غذا از کل هزینه‌های خانوار، شاخصی از امنیت غذایی خانوار است؛ شواهد نشان می‌دهد، فقرا و اقشار آسیب‌پذیر، سهم بیشتری از درآمد خود را برای تامین غذا (به عنوان اساسی‌ترین نیاز) خرج می‌کنند. این پدیده به عنوان قانون انگل شناخته می‌شود و نشان می‌دهد با افزایش درآمد، سهم غذا در کل هزینه‌ها کاهش می‌یابد. شواهد تجربی حاصل از تحلیل داده‌های بودجه خانوار در سطح بین‌المللی و ملی نشان می‌دهد به طور کلی خانوارهای فقیر درصد بیشتری از درآمد خود را به تامین هزینه‌های خوراکی و آشامیدنی اختصاص می‌دهند.

شواهد بین‌المللی

شکل ۱-پ. سهم خوراک از کل هزینه‌ها در سال ۲۰۱۶

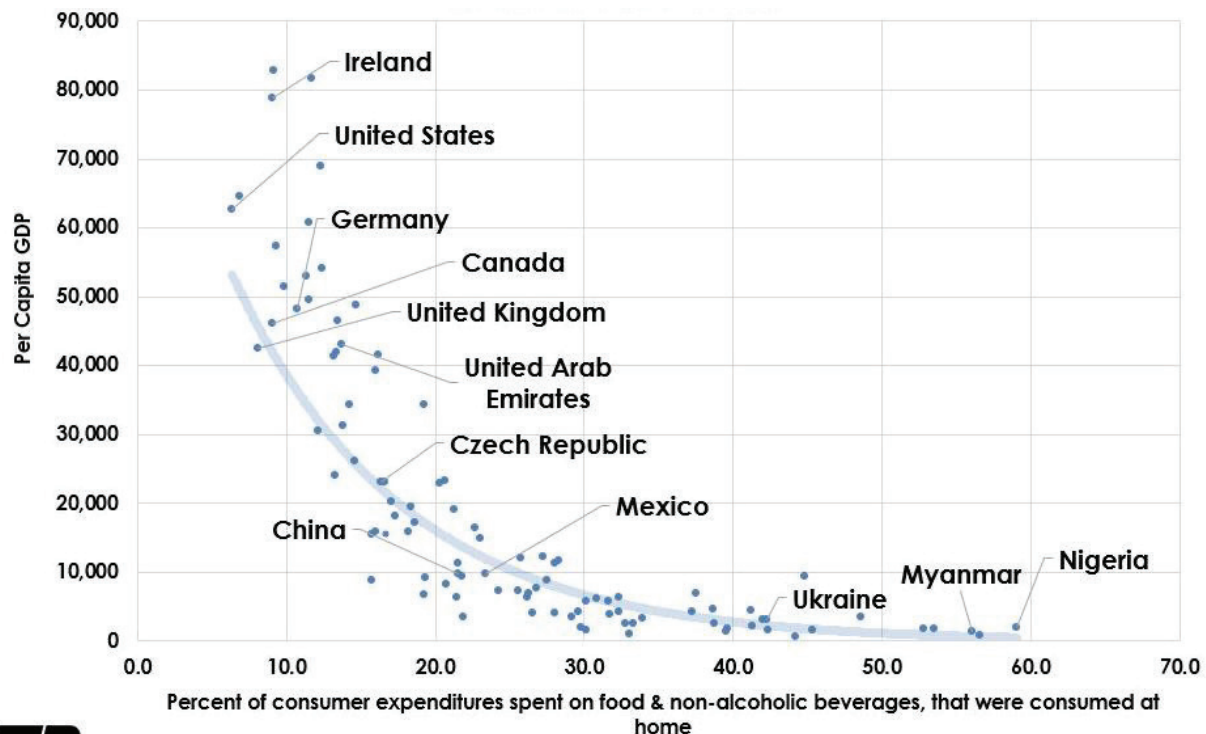

منبع: اداره کشاورزی ایالات متحده

بر اساس اطلاعات اداره کشاورزی ایالات متحده آمریکا در سال ۲۰۱۶، خانوارهای کشور نیجریه حدود ۵۹ درصد از درآمد خود را جهت تأمین هزینه‌های خوراکی و آشامیدنی، صرف کردند. کشورهای کنیا و کامرون نیز بخش زیادی از هزینه‌های خود را به گروه خوراکی و آشامیدنی اختصاص داده‌اند.

از سوی دیگر در کشورهای غنی و ثروتمند، سهم هزینه‌های گروه خوراک و آشامیدنی از کل هزینه‌های خانوار نسبت به کشورهای فقیر به مراتب پایین‌تر است. برای مثال در کشورهای آمریکا و کانادا این شاخص به ترتیب ۶ و ۹ درصد است.

نمودار ۳-پ. رابطه بین تولید ناخالص داخلی و سهم خوراک از کل هزینه‌ها در سال ۲۰۱۸

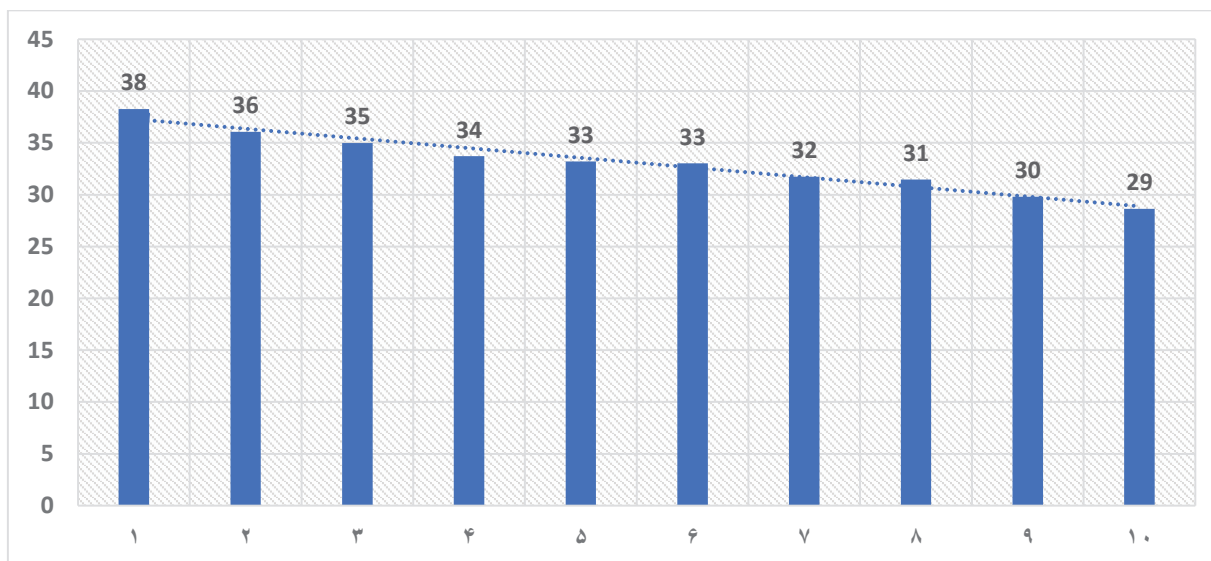
منبع: بانک جهانی

شواهد آماری حاصل از مقایسه کشورهای جهان نشان می‌دهد کشورهای با درآمد سرانه پایین‌تر، سهم بیشتری از درآمد خود را در گروه خوراکی و آشامیدنی مصرف می‌کنند. در حقیقت بین درآمد سرانه و سهم گروه خوراک و آشامیدنی از کل هزینه‌ها خانوار رابطه معکوس معناداری وجود دارد.

شواهد از اطلاعات ملی

رابطه بین گروه‌های درآمدی مختلف و سهم خوراک کاملاً مشخص کننده معنادار بودن متغیر سهم خوراک جهت بررسی وضعیت فقر است. در این محاسبات از نوعی دهک بندی حقیقی استفاده شده است که رصد وضعیت معیشت و رفاه خانوارها را دقیق‌تر می‌نماید. طبق این روش، به دلیل وجود قیمت‌های مختلف منطقه‌ای، هزینه‌های حقیقی خانوار که از تقسیم هزینه اسمی بر یک شاخص قیمت منطقه‌ای به دست آمده، مبنای مرتب سازی هزینه‌ها و دهک بندی قرار گرفته است. تحلیل اطلاعات حاصل از این محاسبات نیز نشان می‌دهد، دهک اول هزینه‌ای در مقایسه با دهک دهم، درصد بیشتری از هزینه‌های خود را صرف تامین اقلام خوراکی و آشامیدنی کرده است و با بالا رفتن دهک درآمدی سهم خوراک نیز کاهش یافته است. بر این اساس دهک اول در حدود ۳۸ درصد هزینه‌های خود را به تامین اقلام خوراکی و آشامیدنی اختصاص می‌دهد؛ این در حالی است که دهک دهم تنها ۲۹ درصد از هزینه‌های خود را صرف اقلام خوراکی و آشامیدنی کرده است.

نمودار ۴- پ. سهم گروه خوراک و آشامیدنی از کل هزینه‌ها در سال ۱۴۰۰ به تفکیک دهک - درصد

منبع: محاسبات تحقیق بر اساس داده هزینه و درآمد خانوار مرکز آمار ایران

شواهد استانی

شواهد بین استانی نیز نشان می‌دهد، شاخص نسبت هزینه‌های خوراک به کل هزینه‌ها می‌تواند وضعیت رفاهی مناطق کشور را به طور نسبی تبیین کند.

جدول ۱-پ. سهم گروه خوراک و آشامیدنی از کل هزینه‌ها در سال ۱۳۹۸ به تفکیک دهک و استان

استان	دهک‌های هزینه در سال ۱۳۹۸									
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
آذربایجان شرقی	۳۲.۹	۳۰.۹	۳۰.۳	۳۰.۰	۲۸.۲	۲۶.۱	۲۵.۸	۲۳.۱	۲۱.۱	۱۴.۴
آذربایجان غربی	۳۳.۲	۳۴.۲	۳۲.۷	۲۸.۵	۲۷.۸	۲۷.۷	۲۳.۵	۲۳.۷	۲۱.۲	۱۴.۹
اردبیل	۳۷.۷	۳۵.۴	۳۶.۲	۳۴.۵	۳۲.۶	۳۲.۴	۲۸.۱	۲۷.۲	۲۷.۷	۱۹.۸
اصفهان	۳۶.۵	۳۱.۱	۲۹.۷	۲۹.۹	۲۹.۰	۲۶.۳	۲۴.۰	۲۳.۱	۲۰.۲	۲۰.۹
البرز	۳۵.۰	۳۱.۲	۲۹.۹	۲۸.۴	۲۸.۹	۲۴.۹	۲۶.۰	۲۲.۸	۲۱.۳	۱۶.۴
ایلام	۳۵.۸	۳۹.۷	۳۸.۲	۳۶.۵	۳۵.۰	۳۰.۶	۳۳.۱	۲۹.۸	۳۰.۵	۱۷.۴
بوشهر	۴۰.۱	۳۹.۷	۳۶.۰	۳۶.۸	۳۴.۲	۳۱.۱	۳۰.۱	۲۹.۵	۲۷.۴	۱۹.۲
تهران	۳۱.۲	۳۰.۸	۲۹.۵	۲۹.۳	۲۴.۹	۲۴.۴	۲۳.۰	۱۹.۴	۱۸.۳	۱۳.۹
چهارمحال و بختیاری	۴۰.۰	۳۹.۰	۳۶.۳	۳۶.۳	۳۳.۶	۳۲.۷	۳۳.۰	۲۹.۹	۲۳.۳	۱۷.۵
خراسان جنوبی	۴۲.۲	۳۹.۰	۳۵.۱	۳۷.۲	۳۲.۳	۳۵.۸	۳۲.۰	۲۵.۱	۲۸.۴	۱۲.۵
خراسان رضوی	۳۶.۸	۳۴.۸	۳۴.۰	۳۲.۶	۳۱.۷	۲۹.۳	۲۷.۸	۲۴.۰	۲۱.۲	۱۶.۳
خراسان شمالی	۴۰.۳	۳۷.۹	۳۲.۳	۳۱.۰	۲۶.۷	۲۸.۶	۲۵.۱	۲۴.۶	۲۱.۳	۱۶.۹
خوزستان	۴۳.۰	۴۲.۷	۴۱.۹	۴۱.۷	۳۸.۵	۳۶.۵	۳۴.۷	۳۴.۵	۳۱.۹	۲۸.۰
زنجان	۲۹.۳	۳۰.۴	۳۰.۵	۲۹.۳	۲۴.۸	۲۴.۳	۲۴.۰	۲۱.۴	۲۰.۲	۱۲.۹
سمنان	۳۳.۸	۲۹.۸	۲۷.۷	۲۶.۶	۲۴.۹	۲۸.۵	۲۸.۹	۲۴.۲	۱۹.۷	۲۱.۵
سیستان و بلوچستان	۵۰.۶	۴۴.۸	۴۱.۸	۴۴.۸	۳۴.۹	۳۳.۳	۳۳.۲	۳۶.۲	۲۸.۹	۳۲.۴
فارس	۳۴.۸	۳۳.۰	۳۰.۶	۳۰.۰	۲۷.۶	۲۶.۱	۲۳.۷	۲۳.۲	۲۰.۹	۱۵.۶
قزوین	۳۸.۵	۳۴.۱	۳۱.۶	۳۱.۶	۲۹.۵	۲۷.۹	۲۸.۴	۲۸.۲	۲۱.۶	۱۴.۴
قم	۳۰.۹	۲۹.۰	۳۱.۴	۲۸.۰	۳۱.۵	۲۷.۶	۲۷.۷	۲۶.۵	۲۵.۹	۲۱.۶
کردستان	۳۷.۲	۴۰.۳	۳۹.۷	۴۰.۴	۳۷.۳	۳۵.۹	۳۲.۱	۲۹.۹	۳۰.۰	۲۲.۰
کرمان	۳۹.۸	۳۴.۷	۳۴.۴	۳۰.۰	۳۱.۶	۳۳.۴	۲۹.۸	۲۴.۵	۲۰.۵	۱۸.۹
کرمانشاه	۳۵.۹	۳۶.۸	۳۶.۲	۳۴.۸	۳۳.۹	۳۳.۸	۳۰.۱	۲۹.۷	۲۵.۶	۲۱.۱
کهگیلویه و بویراحمد	۳۸.۸	۳۷.۰	۳۶.۷	۳۵.۵	۳۱.۶	۳۰.۲	۲۸.۹	۲۴.۲	۲۲.۳	۱۹.۰
گلستان	۳۳.۲	۳۱.۲	۳۱.۴	۲۸.۱	۳۱.۵	۲۷.۵	۲۶.۲	۲۷.۹	۲۲.۸	۱۹.۴
گیلان	۲۵.۹	۲۷.۳	۲۹.۳	۲۷.۱	۲۸.۷	۲۶.۰	۲۷.۵	۲۳.۶	۲۱.۳	۲۵.۱
لرستان	۳۵.۱	۳۵.۵	۳۰.۳	۳۱.۷	۲۷.۷	۲۸.۶	۲۳.۸	۲۲.۶	۲۳.۸	۱۸.۹
مازندران	۲۷.۳	۲۷.۳	۲۸.۰	۲۶.۰	۲۶.۹	۲۵.۱	۲۴.۷	۲۳.۴	۲۱.۲	۲۰.۵
مرکزی	۴۰.۱	۳۵.۰	۳۷.۱	۳۳.۳	۳۵.۵	۳۲.۸	۲۹.۹	۳۰.۰	۲۵.۷	۱۹.۸
هرمزگان	۳۷.۶	۳۷.۱	۳۵.۸	۳۲.۰	۳۰.۵	۲۷.۵	۲۶.۲	۲۴.۹	۲۲.۳	۱۵.۱
همدان	۳۳.۸	۳۱.۹	۲۹.۲	۲۸.۸	۲۶.۹	۲۶.۰	۲۶.۴	۲۳.۶	۲۲.۰	۱۸.۷
یزد	۳۱.۷	۳۳.۵	۲۹.۰	۳۰.۶	۲۸.۳	۲۷.۳	۲۸.۰	۲۳.۵	۱۹.۸	۱۶.۸

منبع: محاسبات مؤسسه‌ی عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران

دهک اول در استان سیستان و بلوچستان، ۵۰.۶ درصد از کل هزینه خود را به تامین اقلام خوراکی و آشامیدنی اختصاص می‌دهد؛ در حالی که در استان گیلان میزان این شاخص برابر ۲۵.۹ درصد است.

گزارش‌های منتشر شده معاونت رفاه اجتماعی

۱. وضعیت فقر و نابرابری در ایران در دوره ۸ ساله ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذرماه ۹۲)
۲. نقدی بر واگذاری بیمه‌های درمان به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی؛ (دفتر بیمه‌های سلامت) (آذرماه ۹۲)
۳. نقدی بر ادغام سازمان‌های بیمه‌گر در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی؛ تجربه سایر کشورها؛ (دفتر بیمه‌های سلامت) (آذرماه ۹۲)
۴. نقد و بررسی داده‌های سالنامه آماری در حوزه آسیب‌های اجتماعی؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (دیماه ۹۲)
۵. تحلیل محتوای اخبار آسیب‌های اجتماعی در رسانه‌ها؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (دیماه ۹۲)
۶. بررسی وضعیت طلاق در کشور بین سال‌های ۸۴ و ۹۱؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (دیماه ۹۲)
۷. نگاهی به گفتمان رهبر معظم انقلاب پیرامون سبک زندگی، تعاون و اقتصاد مقاومتی؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (دی‌ماه ۹۲)
۸. توانمندسازی خانوارهای ساکن در محله‌های فقیرنشین همگام با هدفمندسازی یارانه‌ها؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (بهمن‌ماه ۹۲)
۹. برنامه راهبردی کاهش فقر در ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اسفند ۹۲)
۱۰. طرح جامع ظرفیت‌سازی سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اسفند ۹۲)
۱۱. برنامه یارانه خوراک در آمریکا (SNAP)؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اسفند ۹۲)
۱۲. مشروط‌سازی دریافت یارانه نقدی به انجام آزمایشات رایگان پزشکی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اردیبهشت‌ماه ۹۳)
۱۳. پتانسیل تحقق نیافته ایران، مخزن استعداد‌های بهره‌برداری نشده؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (خرداد‌ماه ۹۳)
۱۴. نگاهی به پدیده سوء مصرف مواد مخدر در ایران؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (خرداد‌ماه ۹۳)
۱۵. شکل‌گیری دولت رفاه و سرمایه‌داری هماهنگ در ژاپن و آلمان؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تیرماه ۹۳)
۱۶. مشارکت اجتماعات محلی در شناسایی فقر؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تیرماه ۹۳)
۱۷. نگاهی به شاخص جهانی گرسنگی و وضعیت ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تیرماه ۹۳)
۱۸. طراحی پرسشنامه برای شناسایی خانوارهای فقیر؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد‌ماه ۹۳)
۱۹. شاخص رشد و تکامل کودک ۲۰۱۲: پیشرفت‌ها، چالش‌ها و نابرابری؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد‌ماه ۹۳)
۲۰. بررسی پدیده خودکشی در ایران؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (شهریورماه ۹۳)
۲۱. شاخص امنیت غذایی جهانی سال ۲۰۱۴؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (شهریورماه ۹۳)
۲۲. برنامه‌های حمایت اجتماعی در ترکیه؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهرماه ۹۳)
۲۳. اندازه‌گیری وسعت و اجزای فقر کودکان با روش فقر چند بعدی؛ (معاونت رفاه اجتماعی با همکاری سازمان بهزیستی کشور) (آبان‌ماه ۹۳)
۲۴. نقش سازمان اشتغال در خارج از کشور فیلیپین و مقررات استخدام و اشتغال کارگران در خارج از کشور؛ (معاونت رفاه اجتماعی با همکاری معاونت اشتغال و کارآفرینی) (آذرماه ۹۴)
۲۵. رتبه‌بندی سازمان بهزیستی از نظر شاخص‌های توانمندی زنان سرپرست خانوار کشور؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد‌ماه ۹۳)
۲۶. اشتغال عمومی؛ راهکار مقابله با بیکاری در شرایط رکود تورمی؛ (معاونت رفاه اجتماعی با همکاری معاونت اشتغال و کارآفرینی) (اردیبهشت‌ماه ۹۴)

۲۷. برنامه مشاغل عمومی در آفریقای جنوبی؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (خرداد ماه ۹۴)
۲۸. حمایت اجتماعی در جهان: حمایت اجتماعی از کودکان؛ (دفتر بیمه‌های اجتماعی) (تیرماه ۹۴)
۲۹. بررسی شاخص موفقیت لگاتوم در سال ۲۰۱۴ و مقایسه وضعیت ایران با کشورهای منطقه؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ماه ۹۴)
۳۰. بررسی شاخص پیشرفت اجتماعی در سال ۲۰۱۴؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آبان ماه ۹۴)
۳۱. الزامات تدوین برنامه ششم توسعه؛ (دفتر بیمه‌های سلامت) (آبان ماه ۹۴)
۳۲. گزارش جهانی نشاط در سال ۲۰۱۳؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (دی ماه ۹۴)
۳۳. گزارش شاخص کیفیت زندگی در جهان در سال ۲۰۱۶؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (شهریور ماه ۹۵)
۳۴. گزارش شاخص جهانی گرسنگی و وضعیت ایران در سال ۲۰۱۵؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ماه ۹۵)
۳۵. تاریخچه ادغام و انتزاع بیمه‌ها از وزارت بهداشت؛ (دفتر بیمه‌های سلامت) (مهر ماه ۹۵)
۳۶. بررسی اثرات اعمال معافیت‌های حق بیمه سهم کارفرمایی و نقد جایگاه آن در برنامه‌های توسعه؛ (دفتر بیمه‌های اجتماعی) (خردادماه ۹۵)
۳۷. شاخص توسعه کودک ۲۰۱۵؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذرماه ۹۵)
۳۸. گزارش توسعه زیرساخت‌های رفاهی در ایران طی سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۱۴؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (دی ماه ۹۵)
۳۹. طبقه بندی استاندارد رفاه اجتماعی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذرماه ۹۶)
۴۰. نظام نهادی تور ایمنی اجتماعی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذرماه ۹۶)
۴۱. سند راهبرد کاهش فقر پاکستان؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (خرداد ۱۳۹۷)
۴۲. چشم‌انداز اقتصادی جهان در سال ۲۰۲۰، خلاصه گزارش صندوق بین‌المللی پول، منتشر شده در آوریل ۲۰۲۰ (اردیبهشت ۱۳۹۹)
۴۳. وضعیت رفاه و مصرف خانوارهای ایرانی در سال ۱۳۹۸ و ضرورت اصلاحات اقتصادی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اسفند ۱۳۹۸)
۴۴. تبیین و تحلیل فقر و نابرابری در بخش مالی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ماه ۱۳۹۹)
۴۵. عدالت آموزشی در ایران؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (بهار ۱۳۹۹)
۴۶. تحلیل سیاست‌گذاری آموزش در ایران با تأکید بر عدالت آموزشی؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (بهار ۱۳۹۹)
۴۷. کتاب راهنمای برنامه ملی کسب و کار؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (خرداد ۱۳۹۹)
۴۸. پول‌های محلی؛ ابزاری برای توانمندسازی و مقابله با رکود و نابرابری منطقه‌ای؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (خرداد ۱۳۹۹)
۴۹. برنامه دولت کانادا برای مقابله با تبعات بیماری کرونا (برنامه پاسخگویی اقتصادی کووید-۱۹ کانادا: حمایت از شهروندان و مشاغل) (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (بهار ۱۳۹۹)
۵۰. سیاست‌های اتخاذ شده در کشورهای مختلف برای مقابله با کرونا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (بهار ۱۳۹۹)
۵۱. مداخله دولت‌های عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) در بازار اجاره مسکن؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (خرداد ۱۳۹۹)
۵۲. جزئیات بسته کمک ۲ تریلیون دلاری سنای آمریکا برای مقابله با کرونا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (بهار ۱۳۹۹)
۵۳. فقر و نابرابری در آموزش و پرورش ایران؛ بررسی شاخص‌ها، ریشه‌یابی و برخی راهکارها با تأکید بر مسئله تعارض منافع؛ (دفتر

مطالعات رفاه اجتماعی (مهر ماه ۱۳۹۹)

۵۴. چگونگی جایگزینی کارت های اعتباری خرید مواد غذایی با توزیع مستقیم برنج یارانه ای؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تیر ماه ۱۳۹۹)
۵۵. حمایت اجتماعی و مواجهه مشاغل با کووید-۱۹: یک بررسی بهنگام از اقدامات کشورها؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تیر ماه ۱۳۹۹)
۵۶. گزارش عملیاتی و پیش بینی برنامه های آتی معاونت رفاه اجتماعی (ویرایش اول)؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۳۹۹)
۵۷. برنامه اجرایی مدیریت حمله های سوداگران و تأمین مالی بنگاه ها؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (شهریور ۱۳۹۷)
۵۸. برنامه جبران خسارت شهروندان پاکستان (مطالعه موردی، ژوئن ۲۰۱۳)؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۳۹۹)
۵۹. مطالعه ساختار حکمرانی داده محور باهدف بهبود بهره برداری از پایگاه رفاه ایرانیان؛ (شهریور ۱۳۹۹)
۶۰. بررسی تجربیات جهانی در زمینه استفاده از کارت اعتباری به عنوان ابزار حمایتی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (شهریور ۱۳۹۹)
۶۱. الگوی نوین سازمان و مدیریت حوزه رفاه و تأمین اجتماعی کشور؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (شهریور ۱۳۹۹)
۶۲. تشریح فرآیند اجرایی کردن بند ح تبصره ۱۷ قانون بودجه توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (شهریور ۱۳۹۹)
۶۳. ارائه کالا برگ و راه اندازی سیستم فاکتور الکترونیک در حمایت از خانوار در شرایط کرونا؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (مرداد ۱۳۹۹)
۶۴. مقایسه دسترسی خانوارها به اعتبار و تسهیلات بانکی در ایران و جهان؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۶۵. فقر و نابرابری در دسترسی به زیرساخت ها: مسکن؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۶۶. نظام حمایت و رفاه اجتماعی در ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۶۷. بررسی نظام حمایت اجتماعی کشورها: ۱. پیاده سازی نظام های رفاهی مبتنی بر استطاعت در ایالات متحده آمریکا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۶۸. مقایسه تطبیقی ایران با کشورهای منطقه بر اساس سند چشم انداز بیست ساله کشور در سال ۲۰۱۹: ۱. شاخص های اقتصادی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۶۹. عملکرد دفتر مطالعات رفاه اجتماعی: شش ماهه اول سال ۱۳۹۹؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۷۰. تغییرات رفاه و مصرف ایرانیان و سیاست پیشنهادی حمایت غذایی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۷۱. مقایسه تطبیقی ایران با کشورهای منطقه بر اساس سند چشم انداز بیست ساله کشور در سال ۲۰۱۹: ۲. شاخص های بهداشتی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذر ۱۳۹۹)
۷۲. مقایسه تطبیقی ایران با کشورهای منطقه بر اساس سند چشم انداز بیست ساله کشور در سال ۲۰۱۹: ۳. شاخص های آموزشی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذر ۱۳۹۹)
۷۳. نظام طبقه بندی خدمات رفاه اجتماعی بر اساس استانداردهای اتحادیه اروپا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذر ۱۳۹۹)
۷۴. مجموعه گزارش های فقر، نابرابری و تعارض منافع؛ ۴. بررسی وضعیت فقر انرژی، ناکارایی در تخصیص منابع و عوامل اثرگذار؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (دی ۱۳۹۹)
۷۵. مقایسه تطبیقی ایران با کشورهای منطقه بر اساس سند چشم انداز بیست ساله کشور در سال ۲۰۱۹: ۴. شاخص های رفاهی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (دی ۱۳۹۹)

۷۶. مجموعه گزارش‌های فقر، نابرابری و تعارض منافع: ۵. فقر و نابرابری در حوزه بهداشت و سلامت؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (بهمن ۱۳۹۹)
۷۷. مجموعه گزارش‌های اسناد پشتیبان تدوین برنامه هفتم توسعه، حوزه رفاه اجتماعی؛ ۲. تصویر ابعاد فقر در ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (زمستان ۱۳۹۹)
۷۸. تصویر مصرف و رفاه خانوارهای ایرانی و سیاست‌های حمایتی پیشنهادی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (زمستان ۱۳۹۹)
۷۹. بررسی نظام حمایت اجتماعی کشورها؛ ۲. طراحی و پیاده‌سازی سامانه‌های هدف‌گیری خانوار؛ درس‌هایی از آمریکای لاتین و ایالات متحده؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اسفند ۱۳۹۸)
۸۰. الگوی نوین سازمان و مدیریت حوزه رفاه و تأمین اجتماعی کشور؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (زمستان ۱۳۹۹)
۸۱. اقدامات معاونت رفاه اجتماعی در مواجهه با کرونا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (فروردین ۱۴۰۰)
۸۲. چه تعداد از کودکان و نوجوانان در خانه به اینترنت دسترسی دارند؟؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (فروردین ۱۴۰۰)
۸۳. مجموعه گزارش‌های فقر چند بعدی: ۱. فقر مسکن؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۴. خلاصه گزارشات تخصصی منتشرشده توسط معاونت رفاه اجتماعی در بازه زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۲؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۵. مجموعه گزارش‌های فقر چند بعدی: ۲. فقر آموزشی در ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۶. مجموعه گزارش‌های فقر چند بعدی: ۳. فقر بهداشت و سلامت در ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۷. مجموعه گزارش‌های فقر چند بعدی: ۴. فقر استفاده از خدمات مالی در ایران (با تأکید بر شمول مالی)؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۸. مجموعه گزارش‌های فقر چند بعدی: ۵. فقر انرژی و آب در ایران (با تأکید بر شمول مالی)؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۹. مجموعه گزارش‌های پایش فقر؛ ۱. پایش فقر در سال ۱۳۹۹؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی با همکاری مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۰. الزامات و ضرورت‌های کارآمدی نظام رفاه و تأمین اجتماعی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۱. گزارش شاخص پایان دوران کودکی در سال ۲۰۱۸؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۲. بهبود سازوکارهای تأمین اجتماعی و رفع موانع تولید (ویرایش دوم)؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد ۱۴۰۰)
۹۳. مبانی فقر، توزیع درآمد و تخریب محیط زیست؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد ۱۴۰۰)
۹۴. سامانه پاسخ‌گویی تلفنی ۶۳۶۹؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد ۱۴۰۰)
۹۵. ارزیابی طرح بیمه اجتماعی اقشار خاص طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۶؛ (دفتر بیمه‌های اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۶. بحران صندوق‌های بازنشستگی و ضرورت اصلاح؛ (دفتر بیمه‌های اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۷. گسترش پول محدود: سیاست پولی با ارز دیجیتال بانک مرکزی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۸. قانون حمایت از حقوق معلولان؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)

۹۹. برنامه‌های حمایت اجتماعی از زنان؛ بخش اول: مطالعه برنامه‌های توسعه کشور (۱۴۰۰-۱۳۶۸)؛ (دفتر امور حمایتی و توانمندسازی) (تابستان ۱۴۰۰)
۱۰۰. تحصیل کودکان در خانوارهای کم‌بضاعت در شرایط دیجیتالی شدن آموزش ناشی از شیوع ویروس کرونا؛ (دفتر امور حمایتی و توانمندسازی) (تابستان ۱۴۰۰)
۱۰۱. ارزیابی فرآیند قانون فرزندخواندگی؛ (دفتر امور حمایتی و توانمندسازی) (تابستان ۱۴۰۰)
۱۰۲. ارزیابی قانون برنامه ششم توسعه کشور؛ آسیب‌شناسی میزان تحقق برخی احکام مرتبط با امور حمایتی و آسیب‌های اجتماعی؛ (دفتر امور حمایتی و توانمندسازی) (مهر ۱۴۰۰)
۱۰۳. نگاهی به سیاست‌های کاهش فقر با تأکید بر برنامه افزایش مستمری نیازمندان؛ (دفتر امور حمایتی و توانمندسازی) (پاییز ۱۴۰۰)
۱۰۴. گزارش عملکرد معاونت رفاه اجتماعی از ابتدای دولت سیزدهم؛ (معاونت رفاه اجتماعی)؛ (دی ماه ۱۴۰۰)
۱۰۵. بینش‌های پیشرفت اجتماعی برای چالش‌های کووید ۱۹؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (آذر ۱۴۰۰)
۱۰۶. شاخص کامیابی لگاتوم در سال ۲۰۲۰؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (بهمن ۱۴۰۰)
۱۰۷. منابع سیاست‌های حمایتی با تأکید بر مالیات بر درآمد شخصی (PIT)؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (زمستان ۱۴۰۰)
۱۰۸. طرح حمایت از کودکان دارای سوءتغذیه در ایران با مرکزیت خانه‌های بهداشت (سنین صفر تا ۶ سال) - ویرایش نخست؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (بهار ۱۴۰۱)
۱۰۹. درآمد پایه همگانی: چشم‌انداز اتحادیه؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (بهار ۱۴۰۱)
۱۱۰. تبدیل مدارس با فقر بالا به مدارس با عملکرد بالا در کشور؛ تأکید هم‌زمان بر شناسایی مدارس با فقر بالا و مدارس با عملکرد ضعیف آموزشی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (پاییز و زمستان ۱۴۰۰)
۱۱۱. اثر یارانه‌های معیشتی بهار ۱۴۰۱ بر ضریب جینی و توزیع درآمد؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (خرداد ۱۴۰۱)
۱۱۲. طرح حمایت اجتماعی مدرسه محور (حامد)؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (تابستان ۱۴۰۱)
۱۱۳. بررسی الگوی رفاهی مصرف گاز طبیعی در مشترکین خانگی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (تابستان ۱۴۰۱)
۱۱۴. مجموعه گزارش‌های عملکرد برنامه مقابله با فقر مطلق؛ ۳- عملکرد استان‌ها در شناسایی و ثبت نیازمندان؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (تابستان ۱۴۰۱)
۱۱۵. نظام حمایت اجتماعی برزیل؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (تابستان ۱۴۰۱)
۱۱۶. طرح مشاغل عمومی حمایت از بیکاران دارای تحصیلات دانشگاهی (زیر ۴ سال)؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (تابستان ۱۴۰۱)
۱۱۷. تجربه اجرای طرح حمایت نقدی مشروط از کودکان بازمانده از تحصیل و در معرض ترک تحصیل استان کرمانشاه (شهر هرسین)؛ اسفند ۱۳۹۹ الی آبان ۱۴۰۰؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (پاییز ۱۴۰۱)
۱۱۸. مجموعه گزارش‌های فقر چندبعدی؛ تصویر فقر مسکن در ایران سال ۱۴۰۰؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی)؛ (پاییز ۱۴۰۱)

سال ۱۴۰۰ با تورم بالا آغاز شد اما در ماه‌های انتهایی سال روند کاهشی داشت. با این حال با وجود کاهش تورم در سال ۱۴۰۰ همچنان نرخ تورم در اقتصاد ایران بسیار بالاتر از روندهای بلندمدت آن قرار داشته و اقتصاد در وضعیت ناپایداری قرار دارد.

برآوردها نشان می‌دهد که خط فقر در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد حدود ۵۰ درصدی داشته و به عدد ۱ میلیون و ۶۸۲ هزار تومان سرانه در ماه رسیده که بر این اساس خط فقر یک خانوار سه و چهار نفره به ترتیب ۳ میلیون و ۷۰۰ و ۴ میلیون و ۵۴۱ هزار تومان خواهد بود. شایان ذکر است که آخرین اعداد خط و نرخ فقر بر اساس آخرین داده‌های موجود، برای سال ۱۴۰۰ بوده و خط فقر برای سال ۱۴۰۱ بر اساس برآوردها به طور متوسط در کل کشور به طور سرانه ۲٫۸۵ میلیون تومان برای خانوار چهارنفره در حدود ۷٫۷ میلیون تومان است. این عدد برای خانوار چهارنفره و سه نفره در شهر تهران برای سال ۱۴۰۱ در حدود ۱۴٫۷ و ۱۱٫۹ میلیون تومان برآورد می‌شود.

پس از از دست رفتن حدود ۱ میلیون شغل در سال ۱۳۹۹ به واسطه‌ی کرونا و رشد بسیار منفی بخش خدمات، در سال ۱۴۰۰ برخی از مشاغل احیا شدند و همین موضوع رشد مثبت ۴٫۵ درصدی بخش خدمات در سال ۱۴۰۰ را به همراه داشت. در کنار آن نیز تعداد شاغلان در حدود ۱۸۵ هزار نفر در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. علاوه بر بخش خدمات گروه صنعت که شامل استخراج نفت و گاز طبیعی نیز می‌شود در سال ۱۴۰۰ رشد داشته و در مجموع به جز بخش کشاورزی، سایر بخش‌ها (خدمات و صنعت و معدن) در سال ۱۴۰۰ رشد داشته‌اند و این موضوع باعث شده تا تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۱۴۰۰ رشد ۴٫۳ درصدی را تجربه کند. بنابراین تورم نسبتاً کمتر سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹، رشد اقتصادی مثبت (در کنار رشد اقتصادی تقریباً ۱ درصدی سال ۱۳۹۹) و ایجاد ۱۸۵ هزار شغل در مقابل کاهش ۱ میلیون شغل در سال ۱۳۹۹، باعث شده تا از روندهای اقتصاد کلان انتظار بهبود نسبی (و نه قابل توجه) در وضعیت معیشت خانوار وجود داشته باشد.

در کنار داده‌های اقتصاد کلان که بهبود نسبی در وضعیت را نشان می‌دهد، بررسی داده‌های خرد یعنی در سطح خانوار نیز بهبود معیشت متوسط ایرانیان را تأیید می‌کند. هزینه‌ی سرانه به قیمت‌های حقیقی در سال ۱۴۰۰ بر اساس داده‌های هزینه و درآمد خانوار نسبت به سال ۱۳۹۹ در حدود ۷٫۷ درصد رشد را نشان می‌دهد. یعنی مصرف حقیقی خانوار در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش یافته که می‌تواند ناشی از افزایش اندک در وضعیت رفاهی باشد. همین موضوع باعث شده تا روند افزایشی نرخ فقر که سال ۱۳۹۷ آغاز شده بود متوقف شده و مقدار آن از حدود ۳۱ درصد در سال ۱۳۹۹ به حدود ۳۰ درصد در سال ۱۴۰۰ برسد و جمعیت فقرا با حدود ۷۰۰ هزار نفر کاهش به زیر ۲۶ میلیون نفر برسد. همچنین در سال ۱۴۰۰ خط فقر سرانه‌ی متوسط کشوری با رشد حدود ۵۰ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹، به میزان حدود یک میلیون و هفتصد هزار تومان رسیده است. براساس داده‌های هزینه درآمد خانوار میتوان میزان کالری و سرانه مصرف گروه‌های غذایی را نیز محاسبه نمود. کالری دریافتی از سال ۱۳۹۰ به بعد روند نزولی داشته و میانه‌ی کالری دریافتی از سال ۱۳۹۷ به بعد پایین‌تر از مقدار مورد نیاز است. در سال ۱۴۰۰ روند کاهشی کالری دریافتی متوقف شده و تقریباً ثابت مانده است.

میزان مصرف گوشت قرمز در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ افزایش داشته است، بطوریکه بطور متوسط سرانه مصرف گوشت قرمز خانوار ۱۴ درصد افزایش داشته است. اما روند مصرف گوشت سفید (گوشت مرغ و ماهی)، بیانگر کاهش مصرف آن توسط خانوار دهک کم درآمد و عدم تغییر مصرف دهک‌های پردرآمد می‌باشد. بطور کلی نکته قابل توجه در مقادیر سرانه مصرف کالاهای اساسی میزان درصد کاهش این گروه‌های غذایی می‌باشد؛ بطوریکه خانوار کم درآمد، با توجه به تورم گروه‌های خوراکی ناچار به کاهش بیشتر مصرف کالاهای مذکور شده‌اند و همچنین در مجموع بررسی کالری دریافتی و همین‌طور مصرف کالای اساسی، تقریباً ثبات به بین دو سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ را نشان می‌دهد. هرچند در برخی کالاهای اساسی مصرف کاهش یافته و در برخی دیگر افزایش یافته است. اگر چه در سال ۱۴۰۰ وضعیت رفاهی کل جامعه بطور متوسط بهبود یافته است، اما بهبود محسوسی در میزان رفاه گروه‌های پایین درآمدی به وجود نیامده است. رشد حقیقی هزینه (درآمد) کمتر از متوسط کشور برای دهک‌های اول و سوم و رشد اسمی هزینه‌های خانوار در چهار دهک اول کمتر از رشد خط فقر، نشانه‌هایی از عدم بهبود وضعیت رفاهی دهک‌های کم درآمد جامعه در سال ۱۴۰۰ می‌باشد، بطوریکه با وجود کاهش اندک در میزان نرخ فقر، شکاف فقر نسبت به سال ۱۳۹۹ تا حدودی افزایش داشته است. با رفع محدودیت‌های کرونا و کاهش رکود ناشی از آن در سال ۱۴۰۰، بسیاری از اصناف و مشاغل آسیب دیده از شوک حاصل از این بیماری، همچون سالن‌های سینما، تئاتر، آژانس‌های مسافرتی و مراکز تفریحی ورزشی مجدداً احیاء و شاهد رشد مثبت در ارزش حقیقی تراکنش‌های این اصناف بوده‌ایم و همچنین مشاغل بخش خدمات که بیشترین آسیب را با شیوع کرونا و کاهش روابط اجتماعی متحمل شده بودند، در سال ۱۴۰۰ با رشد ۴٫۵ درصدی توانسته‌اند مجدداً بازار خود را بدست آورد.